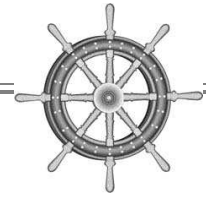

TANULMÁNYI SEGÉDLET

NEMZETKÖZI JOG II.

2015/2016. tanév II. félév
(előadás nélkül)

JOGÁSZ SZAK

tagozatok:

JNASZ
JLSSZ

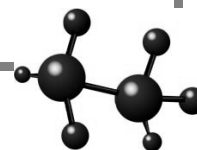
**SZTE Állam- és Jogtudományi Kar
Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszék**

A TÁRGY ALAPADATAI

Tárgyfelelős tanszék:	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi jogi és Európa-jogi Tanszék
Oktatók neve:	Prof. Dr. Bodnár László Prof. Dr. Blutman László Dr. Schiffner Imola, adjunktus
Elérhetőség:	6722 Szeged, Rákóczi tér 1., 617. iroda Tel/Fax: (62) 544-422 E-mail: nemzetk.eujog@juris.u-szeged.hu Oktatói fogadóóra: tanrendben meghirdetett időpontokban
Értékelés:	kollokvium
Tantárgyi előfeltétel:	Nemzetközi jog I.
Konzultációs lehetőség:	Az oktatók meghirdetett fogadóóráiban, illetve a konzultációs gyakorlatot felvevő hallgatóknak, a konzultációk időpontjában.

TÉMAKÖRÖK

- I. A joghatóság a nemzetközi jogban
- II. Az állam, mint a nemzetközi jog alanya
- III. Terület és tér
- IV. Nemzetközi környezetvédelmi jog
- V. A magánfél helyzete a nemzetközi jogban
- VI. A diplomáciai és konzuli kapcsolatok joga
- VII. Nemzetközi szervezetek
- VIII. A háború joga
- IX. A nemzetközi jog egyes történeti vonatkozásai
- X. Kiemelt jogesetek

KÖTELEZŐ TANANYAG

- az előadásokon elhangzottak
 - Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Budapest 2011., alábbiakban megjelölt részei
 - kiemelt jogesetek összefoglalói
 - Malcolm N. Shaw: Nemzetközi jog, Complex Kiadó, Budapest 2008. (csak a nemzetközi szervezeteknél megjelölt részek)
 - egyes nemzetközi szerződések, jogszabályok, egyéb dokumentumok alábbiakban kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)
- (A jogszabályok, egyéb dokumentumok itt kiemelt rendelkezéseinek közzététele oktatási célból történik.)

AJÁNLOTT IRODALOM

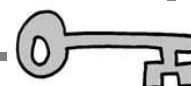

Nagy Károly: Nemzetközi jog. Püski, Budapest 1999.

A TÁRGY CÉLJA

A tárgy célja, hogy megismertesse a hallgatókat a nemzetközi jog, mint jogi normarendszer működésének egyes szektorális területeivel. Ennek során a hallgatók betekintést kapnak a nemzetközi jog működésének lényeges részét képező olyan területekbe, mint például a magánfelek nemzetközi jogi helyzete; az állam, a terület és tér, a nemzetközi szervezetek joga. A tanulmányok második félévében kiemelt cél az, hogy az elsajátított nemzetközi jogi tudás és látásmód birtokában, a nappali tagozaton a gyakorlati, szemináriumi munkára is figyelemmel, a hallgató képes legyen alapvető, gyakorlati nemzetközi jogi problémák megoldására is.

MÓDSZERTANI JAVASLATOK EGYÉNI TANULÁSHOZ

Az előadások látogatása kiemelten javasolt! (Az előadáson elhangzottak a kötelező tananyag részét képezik, és számonkérhetőek.)

Az egyéni tanulás során, a tematikának megfelelően, sorban haladjon, de itt a sorrend nem annyira kötött, mint az első féléves anyagnál. Az egyes témaköröknél először a „Tanulmányi segédlet” megfelelő részét olvassa el, azonosítsa a kötelező, írásos, vonatkozó tananyagrészt. Olvassa el és tanulja meg a könyvből az anyagot, az előadáson elhangzott kiegészítéseket, és olvassa hozzá a megjelölt nemzetközi szerződések, illetve jogszabályok, egyéb dokumentumok kiemelt rendelkezéseit a „Tanulmányi segédlet”-ből. Az adott témakör elsajátítása után, a „Tanulmányi segédlet” megfelelő részénél ellenőrizze tudását a gyakorló kérdések megválaszolásával, illetve ellenőrizze a külön kiemelt fogalmak ismeretét is.

A „Tanulmányi segédlet”-ben megtalálja a témákhoz tartozó nemzetközi szerződések, jogszabályok egyes, fontos rendelkezéseit. E rendelkezéseket gondosan tanulmányozza át, ugyanis a tanultaknak ez képezi tételes jogi háttérét. A jogszabályoknak ne a szövegét tanulja meg, hanem a szabályozás lényegét jegyezze meg, kiegészítve ezzel az előadáson és a könyvből tanultakat.

A TANANYAG SZÁMONKÉRÉSE, ÉRTÉKELÉSE

A tananyag számonkérése kollokvium formájában történik, és a Nemzetközi jog II. anyagra terjed ki.

A vizsga időpontjait az általános szabályok szerint az ETR-ben hirdetjük meg. A vizsga elsősorban írásban lesz, de a tanszék fenntartja azt a lehetőséget, hogy szóbeli vizsganapokat is tart. A vizsga időtartama mintegy 70-90 perc. A feladatlap részét képezik: (1) előzetes „beugró kérdések” (5 db), melyek mindegyikének helyes megválaszolása feltétele a sikeres vizsgának; (2) három-hat rövidebb kérdés a tananyag egészéből; (3) egy átfogó kérdés.

Az előzetes („beugró”) kérdéseket a félév során az elektronikus tanszéki hirdetőablán közzétesszük (tanszéki honlap).

A vizsgára külön tételsor nincs!

I. A JOGHATÓSÁG A NEMZETKÖZI JOGBAN

A tananyag

- előadás

A témakör vázлата és általános áttekintése

1. A joghatóság - általában

1.1. A joghatóság fogalma

1.2. A joghatóság formái:

- *jogalkotási, jogalkalmazási és végrehajtási joghatóság*
- *kizárólagos, kizárt, párhuzamos joghatóság*

1.3. A joghatóság szabályozási szintjei a jogban: *szakjogágak (belső jog), EU-jog, nemzetközi jog*

1.4. A nemzetközi jog szerepe a joghatóság szabályozásában

Példa: *Lotus ügy* (előadáson részletesen ismertetve)

2. Joghatóság a büntetőjogban

A büntető joghatóság alapjai a nemzetközi jogban:

a.) a joghatóság alapját meghatározó lehetséges elvek – nemzetközi szerződés (NSZ) hiányában

- a területi elv
- aktív személyi (állampolgársági) elv
- passzív személyi (állampolgársági) elv – *Cutting ügy (US v Mexico)*
- védő elv (biztonsági elv vagy hatás-elv; az állam alapvető érdekeinek védelme) – *Pizzarusso ügy (USA, Supreme Court)*
- az univerzalitás elve (*Eichmann ügy* röviden)

b.) NSZ-ek (jelzésszinten említve, könyvre visszautalva)

A túszedés elleni nemzetközi egyezmény (1979)

A genocídium egyezmény (1948)

A nemzetközileg védett személyek elleni bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről (1973)

A repülőgépek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről szóló 1963. évi tokiói egyezmény

A repülőgépek jogellenes hatalomba kerítésének kiküszöböléséről szóló 1970. évi hágai egyezmény

A polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények kiküszöböléséről szóló 1971. évi montreáli egyezmény

1951. évi SOFA egyezmény a NATO keretében (*Status of Forces Agreement*)

Utalás: a büntetőjogi joghatóság alapjai a magyar jogban (Btk. 3.§- 4.§) és az uniós jogban

3. Joghatóság a magánjogban és a gazdaság jogi szabályozásában

3.1. Jellemzők

Klasszikus magánjog: kollíziós jogi normák

Gazdasági jog - problémás területek (extraterritorialitás kérdése):

- Versenyjog - pl. *ALCOA* ügy (US, Supreme Court, 1945)
- Kereskedelmi korlátozások (embargó)
- Nemzetközi adózás

3.2. A nemzetközi jog lehetséges szerepe

3.3. A magánjogi joghatóság alapjai a magyar jogban és az uniós jogban

(Nmjtv. 54.§.-62.§., 70.§.-74/A.§.; Pp. 130.§. (1). a., 157/A. §.)

4. Általános mentességek a joghatóság alól

4.1. *Az állami immunitás elve (csak utalásszerűen)*

4.2. *A diplomáciai mentesség (csak a diplomáciai jogra visszautalva)*

Nota bene! - Fontos fogalmak

joghatóság; jogalkotási, jogalkalmazási és végrehajtási joghatóság; kizárólagos, kizárt, párhuzamos joghatóság; területi elv; aktív személyi elv; passzív személyi elv; állami immunitás, abszolút és relatív állami immunitás

Önellenőrző kérdések

Mi a joghatóság?

Sorolja fel a joghatóság fajtáit?

Mennyiben szélesebb a joghatóság fogalma a nemzetközi jogban, mint a magyar belső jogban?

Mit jelent a passzív személyi elv?

A *Lotus* ügy jelentősége.

Soroljon fel öt nemzetközi szerződést, mely tartalmaz joghatósági klauzulát!

A szuverenitás és állami immunitás összefüggése, kapcsolata.

II. AZ ÁLLAM, MINT A NEMZETKÖZI JOG ALANYA

A tananyag

- előadás
- Kovács P.: Nemzetközi közjog. Osiris, Budapest, 2011. alábbiakban megjelölt részei
- egyes nemzetközi szerződések, dokumentumok kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)

A témakör vázlatja

1. Az állam fogalmi elemei és az állami főhatalom

- 1.1. Keletkezés folyamata, állam fogalmi elemei
- 1.2. Az állami főhatalom

2. Államok keletkezése, megszűnése

- 2.1. Az államkeletkezés módjai
- 2.2. Az állam megszűnésének módjai

3. Államazonosság és államok közötti utódlás

- 3.1. Az államazonosság problematikája
- 3.2. Utódlás fogalma
- 3.3. Utódlás esetei

4. Az állam elismerése

- 4.1. Az elismerés fogalma, joghatásai
- 4.2. Az elismerés terjedelme
- 4.3. Az elismerés módjai és formái
- 4.4. Az elismerés időpontja
- 4.5. Elismerési/el nem ismerési kötelezettség
- 4.6. Az elismerés megszűnése

5. A kormányelismerés

- 5.1. De jure kormány
- 5.2. De facto kormány
- 5.3. A kormányelismerés fogalma, joghatásai
- 5.4. Az állam- és kormányelismerés közötti különbség, az egymáshoz való viszonyuk
- 5.5. A száműzetésben lévő kormányok elismerése

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

1. Az állam fogalmi elemei és az állami főhatalom

(EA; Kovács P. 173-184, 184-191. o.)

- 1.1. Keletkezés folyamata, állam fogalmi elemei

- terület
- lakosság
- önálló és tényleges kormányzati hatalom

1.2. Az állami főhatalom

- területi
- személyi
- közfunkciós

2. Államok keletkezése, megszűnése

(EA; Kovács P. 252-253. o.)

2.1. Az államkeletkezés módjai

- 2.1.1. eredeti (uratlan terület esetében)
- 2.1.2. összeolvadás vagy fúzió (pl.: Olasz Királyság)
megvalósulási módok: - unitárius állam
 - föderáció
 - reálunióspeciális államkapcsolatok: - perszónálunió
 - konföderáció
- 2.1.3. elszakadás vagy kiválás (pl.: India)
- 2.1.4. szétválás (pl.: Cseh Köztársaság és Szlovákia)

2.2. Az állam megszűnési módjai: fúzió, szétválás, debellatio

3. Államazonosság és államok közötti utódlás

(EA; Kovács P. 253-267. o.)

3.1. Az államazonosság problematikája

3.2. Utódlás fogalma

Az egyik állam alanyi jogai és kötelezettségei annak következtében szállnak át egy másik államra, hogy ez az utóbbi állam kiterjeszti impériumát olyan területekre, amely azelőtt egy másik állam felségjoga alatt álltak.

1978. évi Bécsi Egyezmény a nemzetközi szerződésben való utódlásról

2. cikk 1. bek. (b)

Államok közötti utódlás: valamely állam felvált egy másikat egy terület nemzetközi kapcsolataiért viselt felelősségben.

3.3. Utódlás esetei

3.3.1. A nemzetközi szerződésben való utódlás

Elvek:

- területátcsatolás esetén (változó/rugalmas szerződési határok elve)
- gyarmati sorból függetlenné vált államok (tiszta lap elve)
- egyesülés (folyamatosság elve)
- kiválás és szétválás (folyamatosság elve)

Kivétel: nemzetközi szervezeti tagság

3.3.2. Területi kérdésekben való utódlás

- *uti possidetis ita possideatis*-elv: úgy birtokoljatok, ahogyan eddig is tettétek (az újonnan létrejött államoknak tiszteletben kell tartaniuk a függetlenségük elnyerése idején fennálló határokat) *Az elvről bővebben lásd tk. 192-194. o.*

3.3.3. Az utódlás egyéb esetei

- államadósság átszállása

1983. évi Bécsi Egyezmény az állami vagyonban, adósságban és iratokban való utódlásról

33. cikk

Az állami adósság az a pénzügyi kötelezettség, amely az előd államot a nemzetközi jog alapján terheli másik állammal, nemzetközi szervezettel vagy a nemzetközi jog más alanyával szemben.

[...]

35. cikk

Amennyiben a felek másként nem állapodnak meg, az államadósság az utódlás napján száll át az előd államról az utód államra.

- állami vagyon átszállása

1983. évi Bécsi Egyezmény az állami vagyonban, adósságban és iratokban való utódlásról

8. cikk

Az állami vagyon azon vagyon, jogok és érdekek összessége, amelyek az utódlás időpontjában az állam belső joga alapján az előd állam tulajdonában álltak.

[...]

11. cikk

Amennyiben a felek másként nem állapodnak meg, az előd államról az utód államra az állami vagyon ellenszolgáltatás nélkül száll át.

- levéltár, iratok átszállása

- állampolgárság és az utódlás kérdése

3.3.4. Államutódlás a belső jogi jogviszonyokban

4. Az állam elismerése

(EA; Kovács P. 267-276. o.)

4.1. Az elismerés fogalma, joghatásai

- fogalma: az elismerés olyan kifejezett vagy hallgatóságos akaratnyilvánítás, mely meghatározza az elismerő és az elismert állam közötti kapcsolat terjedelmét azáltal, hogy lehetőséget biztosít a kétoldalú nemzetközi jogalkotásra és más jogok érvényesítésére.

- az elismerés joghatásaival kapcsolatos elméletek (konstitutív és deklaratív elmélet)

- az elismerés joghatásai, például: nemzetközi jogi cselekvőképesség teljessé válása, szerződéskötési képesség, belső jogszabályok elismerése, állampolgárság elismerése.

4.2. Az elismerés terjedelme

- *de jure* (főszabály, teljes hatályú és végleges)
- *de facto* (ideiglenes, korlátozott mértékű)
- *ad hoc* (konkrét ügy elintézése céljából)

4.3. Az elismerés módjai és formái

- mód: egyéni, kollektív
- forma: kifejezett, hallgatólagos

4.4. Az elismerés időpontja

- idő előtti
- elkészt

4.5. Elismerési/el nem ismerési kötelezettség

- az elismerés az állam szuverén politikai aktusa, így megadására nincs jogi kötelezettség
- kivételek:
 - elismerési kötelezettség - trianoni békeszerződés (1920) alapján
 - el nem ismerési kötelezettség - ENSZ BT határozat - Észak-Ciprusi Török Köztársaság
 - elismerés feltételhez kötése

4.6. Az elismerés megszűnése

- állam megszűnése
- elismerés visszavonása

5. A kormányelismerés

(EA; Kovács P. 276-281. o.)

5.1. *De jure* kormány

- alkotmánynak megfelelő módon -> nincs szükség elismerésre

5.2. *De facto* kormány

- alkotmányellenes módon -> elismerésére 1. *Tobar*-doktrína, *Wilson*-doktrína és *Estrada*-elv
- két típusa: általános *de facto* kormány
helyi *de facto* kormány
- elismerés feltétele: ténylegesség
(elméletek: *Tobar*-doktrína, *Wilson*-doktrína, *Stimson*-doktrína)

5.3. A kormányelismerés fogalma, joghatásai

- fogalma: a kormányelismerés az elismerő állam értékelése az elismert kormány jogszerűsége felett
- joghatásai: kiszélesíti az államelismerés joghatásait, perindítási lehetőség, mentesség az idegen joghatóság alól, állam képviselője
- visszavonható

5.4. Az állam- és kormányelismerés közötti különbség, az egymáshoz való viszonyuk

- államelismerés: ténykérdésről döntés

- kormányelismerés: jogkérdésről döntés
- viszonyuk: államelismerésben benne van a kormányelismerés, és a kormányelismerésben is az államelismerés

5.5. A száműzetésben lévő kormányok elismerése

- menekült kormány
- idegenben alakult emigráns kormány

Nota bene! - Fontos fogalmak

nasciturus állam, perszonálunió, reálunió, konföderáció, államelismerés, *de jure* elismerés, *de facto* elismerés, *ad hoc* elismerés, Hallstein-doktrína, *de facto* kormány, Estrada-elv, utódlás, változó/rugalmas szerződési határok elve, tiszta lap elve, folyamatosság elve, *uti possidetis ita possideatis* elve, állami adósság, állami vagyon, állam közjogi vagyona, állam magánjogi vagyona

Önellenőrző kérdések

- Mely nemzetközi jogi alapelvek ütközhetnek össze egy új állam létrejövetelkor?
Jellemezze az államkeletkezés folyamatát!
Mit jelent a *nasciturus* állam kifejezés?
Melyek az állam fogalmi elemei?
Melyek az állam keletkezési módjai? Ismertesse mindegyiknek a jellemzőit és mondjon rá példát!
Melyek az államok közötti kapcsolatok leggyakoribb formái? Mi a különbség közöttük?
Mit jelent az államelismerés?
Ismertesse az államelismerés joghatására vonatkozó elméleteket!
Melyek az államelismerés joghatásai?
Mi a különbség a *de jure*, a *de facto* és az *ad hoc* elismerés között?
Az államok elismerése milyen módon és formában történhet?
Mikor szűnik meg az elismerés?
Melyik kormány szorul elismerésre? Mit jelent a kormányelismerés?
Mi a *de facto* kormány két típusa?
Mit jelent az *Estrada-elv*?
Melyek a kormányelismerés joghatásai?
Melyek a kormányok elismerésének a feltételei?
Mi a különbség az államelismerés és a kormányelismerés között?
Melyek a típusai a száműzetésben lévő kormányoknak?
Mit jelent az államazonosság? Jellemezze azt példák bemutatásával!
Mit jelent az államok közötti utódlás?
Milyen esetei vannak az utódlásnak?
Ismertesse a szerződésekben való utódlás eseteit!
Mit jelent a tiszta lap (*clean slate*) elve?
Mik az adósság átszállására vonatkozó szabályok?
Mik az állami vagyon átszállására vonatkozó szabályok?
Mi a különbség az állam közjogi és magánjogi vagyona között?

III. A TERÜLET ÉS A TÉR JOGI HELYZETE A NEMZETKÖZI JOGBAN

A tananyag

- előadás
- Kovács P.: Nemzetközi közjog. Osiris, Budapest, 2011. V. fejezet egyes részei, XIV-XVII. fejezetek
- egyes nemzetközi szerződések, dokumentumok kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)

A témakör vázlatja

1. A terület jogállása

- 1.1. A terület jogállása, jogállás szerinti felosztása
- 1.2. Államterület
- 1.3. Nem államterület

2. Az államterület

- 2.1. Az államterület fogalma és alkotó elemei
- 2.2. Az államhatár
- 2.3. Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei
- 2.4. Az államnak nem saját állami területén gyakorolt területigazgatási hatáskörei
- 2.5. A vízi államterület: édesvízi, tengeri terület
- 2.6. A légi tér nemzetközi jogi helyzete
- 2.7. Az államterület tartozékai: csatlakozó övezet, kizárólagos gazdasági övezet, kontinentális talapzat

3. Uratlan terület (terra nullius)

- 3.1. Fogalma, létrejötte, mai helyzete
- 3.2. Példák

4. Mindenki által szabadon használható terület (res communis omnium usus)

- 4.1. Közös jellemzői, fajtái
- 4.2. Nyílt tenger
- 4.3. Tengerfenék
- 4.4. Világűr

5. Különleges státuszú területek

- 5.1. Kondomínium
- 5.2. Nemzetközi igazgatás alatt álló területek
- 5.3. Vatikán - Szentszék
- 5.4. Egyéb speciális státuszú területek: Sarkvidékek, Spitzbergák

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

1. A terület jogállása (EA)

1.1. A terület jogállása, jogállás szerinti felosztása

1.2. Államterület

- szárazföldi
- vízi
- légi

1.3. Nem államterület

- uratlan terület
- mindenki által szabadon használható terület
- különleges státuszú terület

2. Az államterület (EA; Kovács P. 184-190. o.)

2.1. Az államterület fogalma és alkotó elemei (EA)

- az államterület az a térség, ahol az állam minden más állam kizárásával területi főhatalmat gyakorol
- alkotó elemei: szárazföldi, vízi, légi
- enklávé
- úszó államterület, repülő államterület

2.2. Az államhatár (EA, Kovács P. 200-206. o.)

2.2.1. A határ fogalma, az államterület mint háromdimenziós tér

2.2.2. A határok kialakulása és megjelölése

- delimitáció és demarkáció
- folyami határ (Thalweg)
- asztronómiai határ

2.2.3. Határmegvonási elvek

- természetes határok elve
- történeti határok elve
- földrajzi összefüggés elve
- nemzetiségi/etnikai határok elve
- stratégiai határ
- gazdaságföldrajzi határ

2.2.4. Uti possidetis juris elv

2.3. Az államterület megszerzésének és elvesztésének történeti jogcímei (EA; Kovács P. 206-217. o.)

2.3.1. Természeti esemény

2.3.2. Egyoldalú foglalás (*occupatio*)

- fogalma, példák
- elhatárolása az *occupatio bellica*-tól és a *debellációtól*

/2.3.1. és 2.3.2. a Kovács P. tankönyvben eredeti területszerzésként/

2.3.3. Annexió

- fogalma, példák

2.3.4. Cesszió

- fogalma, példák

- *cesszió plebiscitum*

- *cesszió adjudikáció*

2.3.5. Elbirtoklás

2.3.6. Területszerzés polgári jogügyletekbe burkolva

- adásvétel

- bérlet

- koncesszió

2.3.7. Közigazgatási cesszió

2.3.8. Földrajzi összefüggés/egybefüggőség

2.4. Az államnak nem saját állami területén gyakorolt területigazgatási hatáskörei (EA; Kovács P. 217-232. o.)

2.4.1. Nemzetközi szolgálat

2.4.2. Protektorátus

2.4.3. Több állam általi megszállás

2.4.4. Mandátumrendszer

2.4.5. Gyámsági rendszer

2.4.6. Önkormányzattal nem rendelkező területek

2.5. A vízi államterület: édesvízi, tengeri terület (EA; Kovács P. 594-639. o.)

2.5.1. Édesvízi államterület

2.5.1.1. Folyók

- nemzetközi folyó fogalma, a közös érdekű nemzetközi folyó és az egyetemes érdekű nemzetközi folyó közötti különbség

- a nemzetközi folyók hajózási szabályai: hajózás szabadsága, *cabotage*, stb.

- folyók méltányos és ésszerű módon történő hasznosítása

2.5.1.2. Duna jogi helyzete

- szabályozás története

- 1948. évi belgrádi egyezmény és az 1998. évi kiegészítő jegyzőkönyve

- Duna Bizottság, parti állam és nem parti állam tagok

- jelenlegi kihívások, Rajna-Majna-Duna-csatorna

2.5.1.3. Egyéb megállapodások, pl.: Tiszára vonatkozó 1986. évi Szegedi Egyezmény

2.5.1.4. Több állam területére eső tavakra vonatkozó szabályok

- Fertő-tó

- Lac Lanoux-ügy

2.5.2. Tengeri államterület (EA; Kovács P. 594-623. o.)

2.5.2.1. A tenger fogalma

2.5.2.2. A szabályozás kialakulása

- szokásjog
- 1958 - Genf: 4 egyezmény (nyílt tenger, parti tenger és csatlakozó övezet, halászat, kontinentális talapzat)
- 1982. évi ENSZ Tengerjogi Egyezménye

2.5.2.3. A tenger jogállása

- államterületet képező: pl. parti tenger, beltenger, szigetközi tenger
- államterület tartozékai: csatlakozó övezet, kizárólagos gazdasági övezet, kontinentális talapzat
- nem államterületet képező: nyílt tenger

2.5.2.4. Parti tenger

- fogalma, kiterjedése
- alapvonal megállapítása
- parti tenger jogállása

2.5.2.5. Beltenger

- fogalma
- a beltenger egyes részei: zárt tenger, öböl, történeti öböl, kikötők
- a beltenger jogi helyzete

2.5.2.6. Szigetközi tenger

2.5.2.7. Tengersizorok és tengeri csatornák sajátos helyzete

- fogalom, kettő közötti különbség
- jogállás
- tengersizorok pl.: Doveri-szoros, Magellán-szoros, Boszporusz és Dardanellák, Gibraltári szoros, Malakka-szoros, Korfu-szoros, Tirán-szoros, Szund-szoros, Kis- és Nagy-Belt
- nemzetközi tengeri csatornák pl.: Szezei-csatorna, Panama-csatorna, Kieli-csatorna

2.5.2.8. Tengerjogi jogviták rendezése

2.6. A légi tér nemzetközi jogi helyzete (EA; Kovács P. 640-648. o.)

- kiterjedése, szabályozás kialakulása
- légi közlekedés szabályai, szabadságelvei
- egyezmények: 1919 - Párizs, 1929 - Varsó, 1944 - Chicago
- ICAO: Polgári Légi Közlekedési Szervezet
- a légi közlekedés biztonságát veszélyeztető cselekmények elleni küzdelem:

1963. évi Tokiói Egyezmény a légi járművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről (kihirdetve: 1971. évi 24. tvr.)

1970. évi Hágai Egyezmény a légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről (kihirdetve: 1972. évi 8. tvr.)

1971. évi Montreali Egyezmény a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről (kihirdetve: 1973. évi 17. tvr.)

1988. évi kiegészítő Jegyzőkönyv az 1971. évi Montreali Egyezményhez a nemzetközi polgári repülést szolgáló repülőterek elleni jogellenes és erőszakos cselekmények visszaszorításáról (kihirdetve: 2004. évi XXXVII. tv.)

2.7. Az államterület tartozékai (EA; Kovács P. 599-602, 603-612. o.)

2.7.1. Fogalma, fajtái

2.7.2. Csatlakozó övezet

- kiterjedése

- jogállása, a parti állam jogai
- 2.7.3. Kizárólagos gazdasági övezet
 - kiterjedése
 - jogállása, a parti állam jogai
- 2.7.4. Kontinentális talapzat
 - fogalma
 - kiterjedése
 - jogállása, parti állam jogai
 - elhatárolás problémái, elvei
 - Északi-tengeri kontinentális talapzat-ügye

3. Uratlan terület (*terra nullius*) (EA; Kovács P. 206-207. o.)

3.1. Fogalma, létrejötte, mai helyzete

3.2. Példák:

- Palmas-sziget ügye
- Falkland

4. Mindenki által szabadon használható terület **(*res communis omnium usus*)** (EA; Kovács P. 612-613, 650-653. o.)

4.1. Közös jellemzői, fajtái

Az emberiség közös örökségének problémája

4.2. Nyílt tenger

- fogalma
- használatának szabályai
- joghatóság gyakorlása és a jogellenes cselekmények megtorlása a nyílt tengeren
- kalózkodás
- hajók összeütközése (pl.: Lotus-ügy)

4.3. Tengerfenék

- jogi helyzete
- a Zóna és jellemzői
- Nemzetközi Tengerfenék Hatóság

4.4. Világűr

- fogalma és elhatárolása
- jogi helyzete, egyezmények

5. Különleges státuszú területek

5.1. Kondomínium (közös birtok) (EA; Kovács P. 226. o.)

- fogalom
- példa: Bosznia-Hercegovina 1908-1918, Új-Hebridák 1980-ig

5.2. Nemzetközi igazgatás alatt álló területek (EA, Kovács P. 282-286. o.)

- jellemzői
- több állam által közösen igazgatott területek: Krakkó 1815-1846 között
- egy nemzetközi szervezet által közvetlenül igazgatott területek
 - Nemzetek Szövetsége: Danzig
 - ENSZ: Namíbia, Kambodzsa, Kelet-Szlavónia, Koszovó stb.
- több nemzetközi szervezet általi igazgatás: Koszovó
- Palesztina és Kelet-Jeruzsálem
- Namíbia speciális helyzete
- Nyugat-Berlin speciális helyzete

5.3. Vatikán – Apostoli Szentszék (Kovács P. 286-288. o.)

5.4. Egyéb, speciális státuszú területek (EA, Kovács P. 207-208. o.)

5.4.1. Antarktisz

- földrajzi jellemzői
- 1959 - Antarktisz-egyezmény
- jogi helyzete

5.4.2. Északi-sarkvidék (Arktisz)

- földrajzi jellemzői
- szektor-elmélet

5.4.3. Spitzbergák

Nota bene! - Fontos fogalmak

terra nullius, államterület, enklávé, államterület alkotó elemei, *occupatio*, *occupatio bellica*, debelláció, annexió, cesszió, cesszió plebiscitum, cesszió adjudikáció, adásvétel, bérlet, koncesszió, közigazgatási cesszió, határ, *Talweg*, asztronómiai határ, nemzetközi szolgálat, *sic utere tuo ut alienum non laedas*, nemzetközi folyó, közös érdekű nemzetközi folyó, egyetemes érdekű nemzetközi folyó, *cabotage*, tenger, parti tenger, békés áthaladás, beltenger, szigetközi tenger, zárt tenger, öböl, történeti öböl, légi közlekedés szabadságelvei, csatlakozó övezet, kontinentális talapzat, kizárólagos gazdasági övezet, *res communis omnium usus*, nyílt tenger, kalóztevékenység, Zóna, tengerszoros, tengeri csatorna, világűr, kondomínium, nemzetközi igazgatás, szektor-elmélet

Önellenőrző kérdések

Milyen jogállása lehet a nemzetközi jog alapján a területnek?

Mit jelent a *terra nullius*?

Hogyan válhat egy terület uratlanná?

Foglalja össze röviden a Palmas-sziget ügy lényegét!

Mi az államterület?

Melyek az államterület részei?
Mit jelent az *enklávé*? Mondjon rá példákat!
Mit jelent az úszó államterület?
Mit jelent a repülő államterület?
Mik a területi főhatalom jellemzői?
Mit jelent a személyi felségjog?
Milyen területszerzési jogcímek vannak?
Melyek a jogszerű területszerzési jogcímek a jelenlegi nemzetközi jog alapján?
Mit jelent az *occupatio*?
Mi a különbség az *occupatio* és az *occupatio bellica* között?
Mi a különbség az *annexió* és a *debelláció* között?
Mit jelent a *cesszió*?
Mit jelent a *cesszió plebiscitum* és mondjon rá példát?
Melyek voltak a Horthy-korszak területszerzésének jogcímei?
Hogyan valósulhat meg a nemzetközi jogban az elbirtoklás?
Milyen polgári jogügyletekbe burkolt lehet a területszerzés? Melyik mit jelent?
Mi a különbség a közigazgatási *cesszió* és a *cesszió* között?
Mit jelent a földrajzi összefüggés?
Mi az államhatár fogalma?
Mit jelent a *Talweg*?
Mit az asztronómiai határ?
Milyen határmegvonási elvek vannak?
Mit jelent a *sic utere tuo ut alienum non laedas*?
Mi a különbség a közös érdekű és az egyetemes érdekű nemzetközi folyó között?
Mit jelent a *cabotage*?
Melyek a fő elvei a nemzetközi folyókon való hajózásnak?
Mit jelent a hajózás szabadsága?
Ismertesse a Duna nemzetközi szabályozását!
Foglalja össze a Duna Bizottság tevékenységét!
Melyek a Duna parti államai?
Mely államok a részesei az 1948. évi belgrádi egyezménynek? Ezek közül melyek a parti államok és melyek nem-parti államok?
Mondjon példát a nemzetközi folyók és tavak hajózáson kívüli hasznosítására!
Mi a tenger fogalma?
Melyek a tengeri államterületek?
Mely tengeri területek nem minősülnek államterületnek?
Mikor és hány egyezményben kodifikálták először a tengerjog szabályait?
Mikor és hol fogadták el az ENSZ Tengerjogi Egyezményét?
Melyek az államterület tartozékai?
Mi a parti tenger jogi helyzete?
A parti tenger alapvonalát hogyan állapítják meg?
Mi a különbség a parti tenger és a beltenger jogállása között?
Mit jelent a szigetközi tenger?
Mit jelent a békés áthaladás joga a parti tengeren?
Milyen esetekben terjed ki a parti állam joghatósága a vizén áthaladó idegen kereskedelmi hajóra?
Mi a különbség az öböl és a történeti öböl között?
Mi a kikötők jogi helyzete?
Mely egyezmények szabályozzák a légitér jogi helyzetét?
Melyek a légi közlekedés szabadság-elvei?

Mely egyezmények szabályozzák a légi közlekedés biztonságát veszélyeztető cselekményeket?

Minek a rövidítése az ICAO?

Mi a különbség a parti tenger és a csatlakozó övezet jogi helyzete között?

Milyen szabályok vonatkoznak a kizárólagos gazdasági övezetre?

Mi a kontinentális talapzat földrajzi és jogi fogalma?

Sorolja fel a kontinentális talapzat elhatárolásának elveit?

Mit jelent a *res communis omnium usus*?

Mely területek minősülnek mindenki által szabadon használható területnek?

Mi a nyílt tenger fogalma?

Mit jelent a nyílt tenger szabadságának elve?

Milyen szabályok vonatkoznak a nyílt tengeren a jogellenes cselekmények megtorlására?

Mi a kalózkodás?

Mi a tengerfenék jogi helyzete?

Mi a Zóna?

Milyen vitarendezési szervet hozott létre az ENSZ Tengerjogi Egyezménye?

Melyik szerv felügyeli a Zóna gazdasági kiaknázását?

Mi a különbség a tengersiz és a tengeri csatorna között?

Mondjon példákat a tengersizre és a tengeri csatornára!

Mely egyezmények vonatkoznak a világűr jogi helyzetére?

Hol van a légi tér és a világűr határa?

Mondjon példát a különleges státuszú területekre?

Mit jelent, hogy egy terület nemzetközi igazgatás alatt áll? Mondjon rá példát!

Mi a különbség az Antarktisz és az Arktisz szabályozása és jogi helyzete között?

Mit jelent a szektor-elmélet?

IV. NEMZETKÖZI KÖRNYEZETVÉDELMI JOG

A tananyag

- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Budapest 2011. 655-665. o.

A tananyag vázlata

Nemzetközi környezetvédelmi jog szerkezete

Elvek (szokásjogi normák) (l. alább 1. pont)					
Horizontális szabályozás (pl. információs jogok, környezeti hatásvizsgálat) (nem része a tananyagnak)					
Flóra, Fauna	Édes- vizek	Tenger	Légkör	Talaj	Hulladék, veszélyes anyagok

1. Nemzetközi környezetvédelmi jogi elvek

1. Kárért való állami felelősség elve

szokásjogként – *Trail Smelter* ügy

Az állam felelős mindazon, a területéről eredő környezeti károkért, melyeket más állam területén vagy közös használatú területeken okozott.

Korfu-szoros ügye (Nemzetközi Bíróság – 1949) a *sic utere* elv megerősítése – egybehangzóan a *Trail Smelter* ügygel

2. Az együttműködés elve

Számos helyen előfordul, pl. már **Stockholm-24. elv**, **Rio-27. elv**

Együttműködés célja, hogy: „...hatékonyan ellenőrzése alatt tartsa, megelőzze, csökkentse és megszüntesse a káros környezeti hatásokat...”

Mit jelent? Elemei lehetnek például:

1. Tájékoztatás (veszélyes tevékenységről - Rio-19. elv)
2. Konzultáció (veszélyes tevékenységről - Rio-19. elv)
3. Értesítés (környezeti ártalomról, akut veszélyhelyzetről - Rio-18. elv)
4. Segítségnyújtás (Rio-18. elv – a nemzetközi közösség)
5. Környezeti ártalmak enyhítése

3. A megelőzés elve Pl. Stockholm-2. elv, Rio-4. elv

Komplex – többféle egyedi megnyilvánulása – például:

- (1) károkozás tilalma (általános) – Stockholm-21. elv, Rio-2. elv
- (2) a környezet védelme, megőrzése, fenntartása (általános) – Rio-7. elv
- (3) az elővigyázatosság elve (specifikus – tudományos bizonytalanság) – Rio-15. elv

Nemzetközi Bíróság

„A környezetre vonatkozó nemzetközi jognak része az államok azon általános kötelezettségének léte, melynek célja biztosítani, hogy a joghatóságán és ellenőrzésén belüli tevékenységek tartsák tiszteletben más államok, vagy a nemzeti ellenőrzésen kívüli területek környezetét.”

Tanácsadó vélemény a nukleáris fegyverek fenyegető létének és használatának jogszerűségéről (1996) – 29. pont

4. Az elővigyázatosság elve (l. előző pont)

Rio-15. elv

„A környezet védelme céljából az államoknak lehetőségeik szerint széles körben kell alkalmazniuk az elővigyázatos megközelítést. Ha komoly és visszafordíthatatlan kár fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem szolgálhat indokul, a környezetromlást megakadályozó költség-hatékony intézkedések elhalasztására.”

Elővigyázatosság elve – alkalmazási feltételek

1. Elégséges tudományos eredmény, mely rámutat arra a lehetőségre, hogy egy tényező, körülmény káros az emberre és környezetre.
2. E kár komoly és visszafordíthatatlan lenne.
3. Tudományos bizonytalanság az ártalom jellegére, a hatások mibenlétére.
4. Az elővigyázatos intézkedés költség-hatékony

Az elővigyázatosság elve - mit kell tenni? - példák

- Kockázatbecslés
- Megfigyelés
- Környezeti hatásvizsgálat
- Tevékenységre, technológiára előírások (tiltás, korlátozások, határértékek, szabványok, stb.)
- Ellenőrzés
- Szabályok kikényszerítése (engedélyezési eljárás, vizsgálat, stb.)

5. A szennyező fizet elve – (nem nemzetközi szintű alkalmazás!)

Rio-16. elv

„A nemzeti hatóságoknak törekedniük kell a környezeti költségek megosztásának és a gazdasági eszközök felhasználásának elősegítésére, tekintetbe véve azt a megközelítést, hogy alapvetően a szennyezőnek kell viselnie a szennyezés költségét, figyelemmel a közérdekre, a nemzetközi kereskedelmi és befektetési folyamatok eltorzítása nélkül.”

2. Nemzetközi környezetvédelmi jog – szektorális területek

NKJ - szektorális jogterületek (többféle felosztás lehet)

- Flóra és fauna védelme (természetvédelem)
- Édesvizek védelme
- A talaj védelme
- Tengeri környezet védelme
- Légkör védelme – éghajlatváltozás
- Veszélyes anyagok és a hulladék

Nota bene! - Fontos fogalmak

A megelőzés elve, az együttműködés elve, kulturális örökség, természeti örökség, világörökségi lista, határvizek, biológiai különbözőség, veszélyeztetett fajok, klímaváltozás, elővigyázatosság elve, UNEP, akcióprogram, elsivatagosodás, „szennyező fizet” elve, „fenntartható fejlődés” elve

Önellenőrző kérdések

Mi az Agenda 21?

Milyen tipikus intézkedésekkel szolgálható az elővigyázatosság elve?

Milyen feltételek mellett érvényesülhet az elővigyázatosság elve?

Soroljon fel három olyan nemzetközi egyezményt, mely az élővilág védelmét szolgálja!

Mi a természeti és kulturális világörökség?

A megelőzés elve milyen további elvekre bontható?

Milyen fontos nemzetközi dokumentumokat fogadtak el az 1992-es riói világkonferencián?

Mikor és milyen célból alakult meg az UNEP?

V. A MAGÁNFÉL NEMZETKÖZI JOGI HELYZETE

A tananyag

- előadások
- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Budapest 2011. alábbiakban megjelölt részei
- egyes nemzetközi szerződések, dokumentumok alább kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)

A témakör vázlata

A magánfelek és a nemzetközi jog - általános bevezető

1. Az állampolgárság a nemzetközi jogban
2. A honosság a nemzetközi jogban
3. A külföldiek nemzetközi jogi helyzete
4. A menedékjog
5. Az emberi jogok védelme
6. A kisebbségek védelme

A témakör általános áttekintése

Magánfelek: természetes személy + személyek szerveződésai, szervezetei (jogi személyek)

Ki a „hazai” - és ki a "külföldi"?

Természetes személy: állampolgárság

Jogi személy: honosság

1. Az állampolgárság a nemzetközi jogban

(EA; Kovács, 191-197, 351-352 o.)

1.1 Állampolgárság szabályozása és a nemzetközi jog

Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága

„Azon, hagyományosan elfogadott tény ellenére, hogy az állampolgárság megadása és elismerése minden egyes állam saját döntésébe tartozik, napjaink fejleményei jelzik, hogy a nemzetközi jog bizonyos korlátokat állít az államok által élvezett hatáskörrel szemben, és az, ahogy az államok az állampolgársággal kapcsolatos kérdéseket szabályozzák, nem tekinthető kizárólagosan a belső joghatóság körébe tartozónak.” 4/84. tanácsadó vélemény: “A Costa Rica-i alkotmány állampolgárság megszerzésére vonatkozó rendelkezésének módosításáról” 32-34 §§

Állampolgárság – alapvető jogforrások

Univerzális	Magyarország	Európa
-----	2002. évi III. tv.	Európai egyezmény az állampolgárságról 1997 – Strasbourg (EE)
NSZ az állampolgársági jog ütközésének egyes eseteiről Hága, 1930 (HE)	-----	Európai egyezmény a többes állampolgárság eseteinek csökkentéséről 1963 - Strasbourg
NSZ a hontalan személyek jogállásáról 1954 – New York	2002. évi II. tv.	-----
NSZ a hontalanság csökkentéséről 1961 – New York	-----	-----
NSZ a férjezett nők állampolgárságáról 1957 – New York	1960. évi 2. tvr.	-----

Állampolgárság a nemzetközi jogban – elemzési szempontok

Néhány alapelv (minimális standard)

Többes állampolgárság problémái

Állampolgárság változása (az állampolgár korlátozott rendelkezési szabadsága)

Az állampolgárság hiányának (hontalanság) problémái

1.2. Állampolgárság – nemzetközi jogi alapelvek

- Az állam joga meghatározni a feltételeket Pl. EE/1997 – 1. cikk; HE/1930 – 1. cikk
- Minden személynek joga van *valamilyen* állampolgársághoz. EE/1997 – 4. cikk a. pont;
Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1948 – 15 (1) cikk
- Senki nem fosztható meg állampolgárságától önkényesen. EE/1997 – 4. cikk c. pont
- Diszkrimináció tilalma. EE/1997 – 5. cikk

1.3. Többes állampolgárság

1.3.1. Milyen területeken jelent problémát? L. *Mounier-ügy*

1.3.2. Keletkezése – számos ok /1. könyv

1.3.3. A többes állampolgárság hátrányainak kiküszöbölése – megoldások nemzetközi jogi eszközökkel

1.3.4. Kísérletek a többes állampolgárság kiküszöbölésére

- Új szerzésével automatikusan elveszti
- Többes állampolgárság keletkezésénél választ
- Lemondás megkönnyítése

1.4. Állampolgárság változása

1.4.1. Állampolgárság kérdése államutódlás esetén (*nemzetközi jogi opció*) (I. könyv)

1.4.2. *Lakosságcsere* (I. könyv)

1.4.3. Korlátozott rendelkezési szabadság (beleszólás)

- A személy akaratán kívül ne szerezzon (kivéve pl. születésnél)
- A személy akaratán kívül ne veszítse el
- A lemondás lehetősége (korlátokkal)
- Kérelmezési jog, és a kérelem hátrányos megkülönböztetés nélküli elbírálása

1.5. Az állampolgárság hiányának (hontalanság) problémái

- Miért keletkezik?
- A hontalan személyeknek nyújtott kedvezmények
- A hontalanság megelőzése, kiküszöbölése:
 - Állampolgárság megadásának kötelező előírása
 - Állampolgárság megszerzésének könnyítése (kedvezmények az állampolgárság megadásánál)
 - Állampolgárság elvesztésének korlátozása
- A nemzetközi jog szerepe – (I. pl. a két globális hontalansági egyezményt)

2. A honosság a nemzetközi jogban

(EA; Kovács 196-197., 374. o.)

2.1. A probléma: hol fontos a honosság kérdése?

2.2. A megoldások: kapcsolóelvek egy jogi személy és egy állam között

2.3. Mi dönti el? – háromszintű szabályozás:

- (1) belső jog (I. Nmjtvr.)
- (2) uniós normák szerepe (közvetve: I. *Überseering*, *Centros* ügyek!)
- (3) nemzetközi jog - kapcsolóelvek ütközése esetén

2.4. A nemzetközi jog szerepe a kapcsolóelvek ütközése esetén – I. *Barcelona Traction* ügy !!

3. A külföldiek jogi helyzete

(EA.)

3.1. A külföldiek jogi helyzetének általános jellemzői

3.1.1. *Külföldiek: kettős (többes) joghatóság alatt*

3.1.2. *Idegenjog: speciális rendelkezések külföldiekre*

Idegenrendészet (I. 2007. évi II. törvény)
Ingatlanszerzés

Adózás
Munkavállalás
Gazdasági tevékenység folytatás

3.1.3. Idegenjog - a nemzetközi jog szerepe

Hármas szabályozás: *belső jog – EU/EGT szabályok – nemzetközi jog*

Nemzetközi jog:

1. Elvek - szokásjog
2. Szerződéses jog (pl. beruházásvédelem, emberi jogok, vízummentességi megállapodások, kiadatási szerződések, menekültjog, stb.)
3. Viszonosságra épülő gyakorlat

- Viszonosság - példa

Itv. 61. § (3) Külföldi részére az illeték-feljegyzési joggal járó perlés kedvezménye csak a Magyar Állam által kötött nemzetközi szerződés vagy viszonosság esetében engedélyezhető. A viszonosság kérdésében az igazságügy-miniszter nyilatkozata irányadó.

3.2 Külföldiek bebocsátása

Külföldiek beutazása – általános feltételek

1. Útiokmány
2. Vízum (beutazáshoz, és tovább- vagy visszautazáshoz)
3. Anyagi fedezet
4. Nem áll kiutasítás, beutazási és tartózkodási tilalom hatálya alatt
5. Nem veszélyezteti az EGT valamely tagállamának nemzet- vagy közbiztonságát, vagy nemzetközi kapcsolatait.

Határátlépés - okmányok
Tartózkodás

3.3. Külföldiek elküldése, eltávolítása az állam területéről

3.3.1. a kiutasítás

(1) Kiutasítási okok (belső jog) – példák – 2007. évi II. tv. 43. §

(2) Kiutasítás nemzetközi jogi korlátai

- A joggal való visszaélés tilalma (l. *Bozano* ügy)
- Korlátok menekültek, hontalanok esetében
- Saját állampolgár kiutasításának tilalma
- Kollektív kiutasítás tilalma (a kiutasítás egyéni okai)
- Emberi jogok extraterritoriális hatása (*Soering* ügy)

belső jogban l. az alábbi rendelkezést:

2007. évi II. tv. harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról

51. § (1) A visszairányítás, illetve a kiutasítás nem rendelhető el és nem hajtható végre olyan ország területére, amely az érintett tekintetében nem minősül biztonságos származási vagy biztonságos harmadik országnak, így különösen, ahol a harmadik országbeli állampolgár faji, vallási, nemzeti hovatartozása, egy meghatározott társadalmi csoporthoz tartozása vagy politikai véleménye miatt üldöztetés veszélyének lenne kitéve, továbbá olyan állam területére vagy olyan terület határára sem, ahol nyomós oknál fogva tartani lehet attól, hogy a visszairányított, illetve a kiutasított harmadik országbeli állampolgár halálbüntetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek lenne kitéve (non-refoulement).

3.3.2. Visszautasítás

Visszafogadási (tolonc) egyezmények

Pl. 1999. évi LXXVIII. törvény a Magyarország és Németország között, személyeknek az államhatáron történő átadásáról-átvételéről szóló, Budapesten, 1997. december 1-jén aláírt egyezmény kihirdetéséről

3.3.3. Átadás

(nem nemzetközi jogi, hanem uniós jogi normák alapján - l. "európai elfogatóparancs")

3.3.4. Kiadatás

- Kiadatás - jogforrások
- A kiadatási bűncselekmények köre
- A kiadatás akadályai
- Kiadatás – a specialitás szabálya

4. A menedékjog a nemzetközi jogban

(EA; Kovács 434-436., 348-351. o.)

4.1. Diplomáciai menedékjog

Haya de la Torre ügy - Nemzetközi Bíróság (1950-1951)

4.2. Területi menedékjog

4.2.1. A menekültek nemzetközi jogi védelmének keretei

(1) A menekültek védelme a nemzetközi jogban történeti szempontból

(2) Általános egyezmény: genfi egyezmény a menekültekről 1951/1954

(3) ENSZ Menekültügyi Főbiztossága

- menekültként ismer el
- figyeli az államok menekültrendszereit
- képzéseket szervez
- ország-információkat nyújt
- orvosi, jogi, pszichológiai programokat finanszíroz
- nemzeti szabályozásokra javaslatokat tesz
- együttműködik NGO-kkal

4.2.2. Menekültjog Magyarországon - lényeges időpontok

1989	a menekültek védelme alkotmányos szinten (Alkotmány 65. §) és a genfi egyezmény kihirdetése (1989. évi 15. tvr.)
1997	a területi korlátozás feloldása, új menekülttörvény
2000	Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH)
2004	EU-csatlakozás, új szabályozási szint
2007	Új menekülttörvény – EU szabályozással összhangban

Belső, alapvető jogforrások:

Alkotmány 65. §
2007. évi LXXX. tv. a menedékjogról
301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet - a törvény végrehajtásáról

4.2.3. Ki a menekült ? (Genf 1951)

„Aki ... faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országban kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy aki állampolgársággal nem rendelkezik és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tud, vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni.”

4.2.4 A menekültként való elismerés akadályai

4.2.5. Menekültként való elismerés - eljárás

a belső jogban szabályozott - l. 2007. évi LXXX. tv. a menedékjogról

a menekülteljáráshoz hozzájutás - "*non-refoulement*" elve

Genfi Egyezmény 33. cikk

(1) Egyetlen Szerződő Állam sem utasítja ki vagy küldi vissza („refouler”) a menekültet azon ország területének határára, ahol élete vagy szabadsága faji, vallási okokból, nemzeti hovatartozása miatt, vagy abból az okból van veszélyeztetve, hogy bizonyos társadalmi csoporthoz tartozik, vagy bizonyos politikai véleményt vall.

(2) A jelen rendelkezésből folyó kedvezmény azonban nem illeti meg azt a menekültet, akiről alaposan feltehető, hogy veszélyezteti annak az országnak biztonságát, amelynek területén van, vagy aki mivel

különösen súlyos bűncselekményért jogerősen elítélték, veszélyt jelent az illető ország lakosságára nézve.

4.2.6. A menekültként elismert személyeket megillető jogok

(1) a genfi egyezmény alapján

Általános jogok: pl. jog személyi okmányhoz, útiokmányhoz, mozgásszabadsághoz, közigazgatási segítséghez, stb.

Relatív jogok:

- Mint a fogadó állam állampolgárai Pl. közoktatáshoz hozzájutás, állami segélyek
- Mint a legkedvezőbb elbánású külföldiek Pl. egyesülés joga, fizetett munkavállaláshoz jog
- Nem kedvezőtlenebbül, mint általában a külföldiek Pl. ingó-ingatlan tulajdona, szabadfoglalkozás, vállalkozás

(2) a menekültként elismertek jogai Magyarországon

2007. évi LXXX. törvény

10. § (1) A menekültet, ha törvény vagy kormányrendelet kifejezetten eltérően nem rendelkezik - a (2) és (3) bekezdésben foglalt kivétellel -, a magyar állampolgár jogai illetik meg, és kötelezettségei terhelik.

(2) A menekült

- a) a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választása, valamint a helyi népszavazás és népi kezdeményezés kivételével nem rendelkezik választójoggal;
- b) nem tölthet be olyan munkakört, illetve feladatkört, továbbá nem viselhet olyan tisztséget, amelynek ellátását jogszabály magyar állampolgársághoz köti.

(3) A menekült jogosult

- a) külön jogszabályban meghatározott személyazonosító igazolványra és a Genfi Egyezményben foglalt kétnyelvű úti okmányra;
- b) az e törvényben és külön jogszabályban meghatározott feltételek szerint ellátásra, támogatásra és szállásra.

4.2.7. Specifikus státuszban lévő külföldiek védelme

itt a védelmet közvetlenül a belső jog (uniós jog) biztosítja, nem a genfi egyezmény

(1) a menekültként való elismerést kérő személy

(2) oltalmazott

2007. évi LXXX. törvény

12. § (1) A Magyar Köztársaság oltalmazottként kiegészítő védelemben részesíti azt a külföldit, aki nem felel meg a menekültkénti elismerés feltételeinek, de fennáll annak a veszélye, hogy származási országába történő visszatérése esetén őt súlyos sérelem érné, és nem tudja, vagy az e veszélytől való félelmében nem kívánja a származási országa védelmét igénybe venni.

(3) menedékes

2007. évi LXXX. törvény

19. § A Magyar Köztársaság menedékesként ideiglenes védelemben részesíti azt a külföldit, aki a Magyar Köztársaság területére tömegesen menekülők olyan csoportjába tartozik, amelyet

a) az Európai Unió Tanácsa - a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről szóló, 2001. július 20-i, 2001/55/EK tanácsi irányelvben (a továbbiakban: 2001/55/EK irányelv) meghatározott eljárás szerint - ideiglenes védelemre jogosultként elismert, vagy

b) az Országgyűlés ideiglenes védelemre jogosultként ismert el, mivel a csoportba tartozó személyek hazájukból fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás, illetve az emberi jogok általános, módszeres vagy durva megsértése - így különösen kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód - miatt elmenekülni kényszerültek.

5. Az emberi jogok védelme a nemzetközi jogban

(Kovács, 318-334. o.)

6. A kisebbségek védelme a nemzetközi jogban

(Kovács, 334-348. o.)

Nota bene! - Fontos fogalmak

honosság, *ius soli* elve, *ius sanguinis* elve, hontalan, lakosságcsere, nemzetközi jogi opció, székhely-elv, bejegyzési elv, kontroll-elv, viszonyosság, vízum, útiokmány, elfogadhatósági feltételek, diplomáciai menedékjog, területi menedékjog, *non-refoulement* elve, menekült, oltalmazott, menedékes

Önellenőrző kérdések

Sorolja fel az állampolgársággal kapcsolatos nemzetközi jogi (európai) alapelveket!

Milyen területeken, kérdésekben vehet fel problémát a többes állampolgárság?

Mit jelent az egyén állampolgársággal való korlátozott rendelkezési szabadsága?

Milyen kapcsolóelvek határozhatják meg a honosságot?

Mi a különbség a kiutasítás és kiadatás között?

Milyen formái lehetnek a külföldi államterületről való eltávolításának?

A kiutasításnak milyen nemzetközi jogi akadályai lehetnek?

Mi a különbség a menekült és a menedékes között?

A menekülteket megillető jogok a nemzetközi jogszabályok alapján.

Ki a menekült az 1951-es genfi egyezmény alapján?

Sorolja fel az egyéni kérelem elfogadhatósági feltételeit az Emberi Jogok Európai Bírósága előtti eljárásban!

Az Emberi Jogok Európai Bíróságán az egyéni kérelmeket érdemben elsőfokon melyik testület bírálja el?

Az Emberi Jogi Bizottság szerepe az ENSZ keretében létrehozott emberi jogi védelmi rendszerben.

Soroljon fel három emberi jogi egyezményt, melyeket az Európa Tanács keretében fogadtak el.

Ismertesse a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai kartájának főbb rendelkezéseit!

VI. A DIPLOMÁCIAI ÉS KONZULI KAPCSOLATOK JOGA

A tananyag

- előadások
- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Budapest 2011. 385-462.
- egyes nemzetközi szerződések, dokumentumok alább kiemelt részei (nem hivatalos szöveg!)

Nota bene! - Fontos fogalmak

diplomácia, diplomáciai képviselet, *agrément*, állandó ügyvivő, ideiglenes ügyvivő, pápai *nuncius*, diplomáciai testület, *doyen*, *attasé*, szakattasé, *persona non grata*, *extra-territorialitás*, kiváltság, mentesség, diplomáciai *asylum*, különleges diplomáciai misszió, állandó képviselet, *exequatur*, konzuli védelem

Önellenőrző kérdések

Mi a diplomáciai képviselet?

Melyik egyezmény szabályozza a diplomáciai kapcsolatokat? Melyik jogszabály hirdette ki Magyarországon?

Melyik egyezmény szabályozza a konzuli kapcsolatokat? Melyik jogszabály hirdette ki Magyarországon?

Mik a diplomáciai képviselet feladatai?

Melyek a diplomáciai funkció megszűnésének okai?

Mit jelent a *persona non grata*?

Mi a különbség a diplomaták, az igazgatási és műszaki személyzet és a kisegítő személyzet kiváltságai és mentességei között?

Milyen mentesség illeti a diplomáciai épületeket és közlekedési eszközöket?

Mit jelent a diplomáciai *asylum*? Mondjon rá példát!

Mi a különbség a diplomáciai testület és a különleges diplomáciai misszió között?

Mi a különbség a diplomáciai testület és a konzulátusok feladatai között?

Mi a különbség a diplomaták és a konzulok kiváltságai és mentességei között?

Melyek a konzuli megbízás megszűnésének okai?

Mi a különbség a konzuli védelem és a diplomáciai védelem között?

VII. NEMZETKÖZI SZERVEZETEK

A tananyag

- Előadások
- Malcolm N. Shaw: *Nemzetközi jog*, Complex Kiadó, Budapest 2008., az alábbiakban megjelölt részek
- Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*. Budapest 2011. az alábbiakban megjelölt rész

A témakör vázlata

1. Nemzetközi szervezetekről általában

- 1.1. Nemzetközi szervezetek történelmi előzményei
- 1.2. Nemzetközi szervezetek meghatározása
- 1.3. Közös ismérvek
- 1.4. Osztályozásuk

2. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)

- 2.1. Az ENSZ előzménye: a Nemzetek Szövetsége
- 2.2. Az ENSZ létrejötte és célkitűzései
- 2.3. ENSZ-tagság
- 2.4. Az ENSZ fő szerveiről általában
- 2.5. Közgyűlés
- 2.6. Biztonsági Tanács
- 2.7. Gazdasági és Szociális Tanács
- 2.8. Titkárság, Főtitkár

3. Az ENSZ szakosított intézményei

- 3.1. A szakosított intézmények általános jellemzői
- 3.2. A legfontosabb szakosított intézmények (pénzügyi szakosított intézmények)

4. Regionális nemzetközi szervezetek

- 4.1. NATO (Észak-atlanti Szerződés Szervezete)
- 4.2. Európa Tanács
- 4.3. OECD (Gazdasági Együttműködés és Fejlesztési Szervezet)
- 4.4. EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet)

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

1. Nemzetközi szervezetekről általában

(EA, Kovács P. 289-295. o.)

1.1. Nemzetközi szervezetek történelmi előzményei

1.2. Nemzetközi szervezetek meghatározása

A nemzetközi szervezetek az államközi együttműködés azon formái, amelyek nemzetközi szerződés révén jönnek létre több állam között, állandó struktúrával, azaz legalább egy, de általában több állandó szervvel rendelkeznek, és az alapító okiratukból következően nemzetközi jogalanyisággal vannak felruházva. (l. *Blahó-Prandler*: „Nemzetközi szervezetek és intézmények” nyomán)

1.3. Közös ismérvek:

- El kell különíteni egymástól a kormányközi és a nem kormányközi (NGO) szervezeteket, a nemzetközi kapcsolatokban a nemzetközi szervezetek alatt az állam-, illetve kormányközi szervezeteket értjük
- A nemzetközi szervezeteket a nemzetközi szerződés speciális fajtájával, általában alapító okirattal hozzák létre. Az alapító okirat elengedhetetlen kellékei; a szervezet céljának, funkciójának meghatározása, a szervezet jogainak, kötelezettségeinek rögzítése, szervezeti keretének, működésének meghatározása
- Állandó struktúrával rendelkeznek, amely jellemzően három nagyobb szervezeti kategóriát jelent;
 - Egy plenáris jellegű közgyűlést
 - Egy szűkebb körű tanácsot (bizottság)
 - Adminisztratív jellegű, titkársági szervet
- Nemzetközi jogalanyisággal rendelkeznek, amely származékos, korlátozott és szubjektív

1.4. Osztályozásuk

Az osztályozás történhet:

- Tagság szerint
 - Univerzális: a nemzetközi szervezet munkájában minden független állam részt vehet
 - Partikuláris: az államoknak csak egy csoportja rendelkezik tagsággal és a szervezetet eleve ilyen céllal hozták létre
 - Regionális: a nemzetközi szervezet munkájában az államok egy bizonyos földrajzi egységhez kötődő csoportja vesz részt
- Hatáskör szerint
 - Általános: a szervezet minden olyan ügyel foglalkozhat, amely nemzetközi együttműködés tárgya lehet
 - Speciális: a nemzetközi szervezetben az előírt vagy lehetővé tett nemzetközi együttműködés nem minden területre, hanem egy vagy több meghatározott területre terjed ki

2. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)

(EA, Shaw 975-988. o.)

2.1. Az ENSZ előzménye: a Nemzetek Szövetsége (Shaw: 1047.o.)

2.2. Az ENSZ létrejötte és célkitűzései (EA, Shaw 976.o. és 1047 o.)

2.2.2. az ENSZ létrehozása

2.2.3. az ENSZ célkitűzései

ENSZ Alapokmány

1.cikk

Az Egyesült Nemzetek célja, hogy

1. fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető cselekmények megelőzésére és megszüntetésére a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek;

2. a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatokat fejlessze és az általános béke megerősítésére alkalmas egyéb intézkedéseket foganatosítson;

3. gazdasági, szociális, kulturális vagy emberbaráti jellegű nemzetközi feladatok megoldása útján, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletben tartásának előmozdítása és támogatása révén nemzetközi együttműködést létesítsen;

4. az egyes nemzetek által e közös célok elérése érdekében kifejtett tevékenységek összeegyeztetésének központja legyen.

2.3 ENSZ-tagság (EA, Shaw 979-980.o.)

ENSZ Alapokmány

4. Cikk

1. Az Egyesült Nemzetek tagja lehet minden más békeszerető Állam, amely a jelen Alapokmányban foglalt kötelezettségeket vállalja és a Szervezet megítélése szerint e kötelezettségek teljesítésére képes és hajlandó.

2. Államoknak az Egyesült Nemzetek tagjai közzé való felvétele a Biztonsági Tanács ajánlására a Közgyűlés határozatával történik.

5. Cikk

A Szervezetnek azt a tagját, amely ellen a Biztonsági Tanács megelőző vagy kényszerítő intézkedéseket foganatosított, a Közgyűlés a Biztonsági Tanács javaslatára tagsági jogainak és kiváltságainak gyakorlásától felfüggesztheti. E jogoknak és kiváltságoknak gyakorlását a Biztonsági Tanács állíthatja helyre.

6. Cikk

A Szervezetnek azt a tagját, amely a jelen Alapokmányban foglalt elveket következetesen megsérti, a Közgyűlés a Biztonsági Tanács javaslatára a Szervezetből kizárhatja.

Tagfelvételi gyakorlat - 1. EA

2.4. Az ENSZ fő szerveiről általában

- Közgyűlés
- Biztonsági Tanács
- Gazdasági és Szociális Tanács

- Gyámügyi Tanács (a Gyámügyi Tanács utolsó ülésére 1993-ban került sor, legutoljára a csendes-óceáni Palau-szigetek helyzetével foglalkozva)
- Titkárság, Főtitkár
- Nemzetközi Bíróság

2.5. Közgyűlés (EA, Shaw 979-982. o.)

- tagjai
- hatásköre - hatásköri korlátozások (ENSZ Alapokmány 10-17. cikk)
- szervezete és eljárása
- szavazás

ENSZ Alapokmány

18. cikk

1. A Közgyűlés minden tagjának egy szavazata van.

2. Fontos kérdésekben a Közgyűlés határozatait a jelenlévő és szavazó tagok szavazatának kétharmad többségével hozza. Fontos kérdéseknek kell tekinteni a nemzetközi béke és biztonság fenntartására irányuló ajánlásokat, a Biztonsági Tanács nem állandó tagjainak megválasztását, a Gazdasági és Szociális Tanács tagjainak megválasztását, a Gyámügyi Tanács tagjainak a 86. Cikk 1. c) pontja alapján történő megválasztását, új tagoknak az Egyesült Nemzetek szervezetébe való felvételét, a tagok jogainak és kiváltságainak felfüggesztését, a tagok kizárását, a Gyámügyi rendszer működésére vonatkozó kérdéseket és a költségvetési kérdéseket.

3. Egyéb kérdésekben, ideértve a kétharmad többséggel eldöntendő kérdések további csoportjainak meghatározását, a jelenlévő és szavazó tagok egyszerű többsége határoz.

2.6. Biztonsági Tanács (EA, Shaw 976-979. o.)

2.6.1. Összetétel

ENSZ Alapokmány

23. cikk

1. A Biztonsági Tanács a Szervezet tizenöt tagjából áll. A Kínai Köztársaság, Franciaország, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok a Biztonsági Tanács állandó tagjai. A Szervezet tíz további tagját a Közgyűlés a Biztonsági Tanács nem állandó tagjává választja meg, különös tekintettel elsősorban az Egyesült Nemzetek tagjainak a nemzetközi béke és biztonság fenntartása és a Szervezet egyéb céljai tekintetében nyújtott hozzájárulásra, valamint a méltányos földrajzi elosztásra is.

2. A Biztonsági Tanács nem állandó tagjait két évre választják. A nem állandó tagoknak a Biztonsági Tanács tagjai számának tizenegyről tizenötre történő emelése után megejtett első választása alkalmával a négy új tag közül kettőt egy évre kell megválasztani. A lelépő tagokat nem lehet nyomban újra választani.

2.6.2. Hatásköre

A viszályok békés rendezésével kapcsolatban

ENSZ Alapokmány (VI. fejezet)

33. Cikk

1. Minden olyan viszály esetében, amelynek elhúzódása a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére vezethet, a felek mindenekelőtt közvetlen tárgyalás, kivizsgálás, közvetítés, békéltetés, választott bírósági vagy bírósági eljárás, regionális szervek, vagy megállapodások igénybevétele vagy általuk választott egyéb békés eszközök útján tartoznak megoldást keresni.

2. A Biztonsági Tanács, ha szükségesnek tartja, felhívja a feleket arra, hogy a köztük fennálló viszályt ilyen eszközökkel rendezzék.

34. Cikk

A Biztonsági Tanács minden viszályt, vagy minden olyan helyzetet, amely a nemzetek között súrlódást okozhat vagy viszályt vonhat maga után, megvizsgálhat annak megállapítása végett, vajon a viszály elhúzódása, vagy a helyzet fennmaradása nem vezethet-e a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére.

35. Cikk

1. A Szervezet bármely tagja felhívhatja a Biztonsági Tanács, vagy a Közgyűlés figyelmét a 34. Cikkben meghatározott természetű bármely viszályra vagy helyzetre.

2. Az az Állam, amely nem tagja az Egyesült Nemzeteknek, felhívhatja a Biztonsági Tanács vagy a Közgyűlés figyelmét minden olyan viszályra, amelyben maga is érdekelt fél, feltéve, hogy a jelen Alapokmányban a békés rendezésre vonatkozólag előírt kötelezettségeket a viszályt illetően magára nézve előre kötelezőeknek fogadja el.

3. A Közgyűlés az ennek a cikknek alapján eléje terjesztett ügyekben a 11. és 12. Cikk rendelkezéseinek megfelelően jár el.

36. Cikk

1. A Biztonsági Tanács a 33. Cikkben meghatározott természetű viszály, vagy hasonló természetű helyzet bármely szakaszában megfelelő eljárási, vagy rendezési módokat ajánlhat.

2. A Biztonsági Tanácsnak a viszály rendezésére vonatkozó minden olyan eljárást, amelyben a felek már megállapodtak, tekintetbe kell vennie.

37. Cikk

1. Ha a 33. Cikkben meghatározott természetű viszályt az érdekelt felek az ott felsorolt eszközök igénybevételeivel rendezni nem tudnák, úgy azt a Biztonsági Tanács elé terjesztik.

2. Ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a viszály elhúzódása valóban a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére vezethet, határoz abban a tekintetben, hogy a 36. Cikk értelmében jár-e el vagy pedig általa megfelelőnek ítélt rendezési módozatokat ajánl.

A béke veszélyeztetése, a béke megszegése és támadó cselekmények esetében

ENSZ Alapokmány (VII. fejezet)

39. Cikk

A Biztonsági Tanács megállapítja a béke bárminő veszélyeztetésének vagy megszegésének, vagy bárminő támadó cselekménynek fennforgását és vagy megfelelő ajánlásokat tesz, vagy határoz afelett, hogy milyen rendszabályokat kell a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása érdekében a 41. és 42. Cikk alapján fogantatosítani.

40. Cikk

A Biztonsági Tanács - a helyzet súlyosbodásának megakadályozása végett - mielőtt a 39. Cikk értelmében ajánlásokat tenne, vagy rendszabályok felől határozna, felhívhatja az érdekelt feleket, hogy alkalmazkodjanak azokhoz az ideiglenes rendszabályokhoz, amelyeket szükségesnek vagy kívánatosnak ítél. Az ilyen ideiglenes rendszabályok az érdekelt felek jogait, igényeit vagy helyzetét semmiben sem érintik. A Biztonsági Tanács az ilyen ideiglenes rendszabályok végrehajtásának elmulasztását megfelelően számon tartja.

41. Cikk

A Biztonsági Tanács határozza meg, hogy milyen fegyveres erők felhasználásával nem járó rendszabályokat kíván fogantatosítani abból a célból, hogy határozatainak érvényt szerezzen és felhívhatja az Egyesült Nemzetek tagjait arra, hogy ilyen rendszabályokat alkalmazzanak. Ilyeneknek tekintendők a gazdasági kapcsolatok, a vasúti, tengeri, légi, postai, távírói, rádió és egyéb forgalom teljes vagy részleges felfüggesztése, valamint a diplomáciai kapcsolatok megszakítása.

42. Cikk

Ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a 41. Cikkben említett rendszabályok elégtelenek, vagy elégteleneknek bizonyulnak, úgy légi, tengeri és szárazföldi fegyveres erők felhasználásával olyan műveleteket fogantathat, amelyeket a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, vagy helyreállításához szükségeseknek ítél. Ezek a műveletek az Egyesült Nemzetek tagjainak légi, tengeri és szárazföldi hadereje által fogantatott tüntető felvonulásból, zárlatból (blokád) vagy egyéb műveletekből is állhatnak.

43. Cikk

1. Abból a célból, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához hozzájáruljon, az Egyesült Nemzetek valamennyi tagja kötelezi magát arra, hogy a Biztonsági Tanács felhívására és a kötetlen külön megállapodásnak vagy megállapodásoknak megfelelően, a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához szükséges fegyveres erőt rendelkezésére bocsátja és neki segítséget és könnyítéseket nyújt, ideértve a szabad átvonulás jogát is.

Egyéb feladatok

- Ajánlásokat tesz az új ENSZ tagok felvételére
- Javaslatot tesz a főtitkár kinevezésére, a Közgyűléssel együtt megválasztja a Nemzetközi Bíróság bírágát

2.6.3. Szavazás a Biztonsági Tanácsban

ENSZ Alapokmány

27. Cikk

1. A Biztonsági Tanács mindegyik tagjának egy szavazata van.
2. Eljárási kérdésekben a Biztonsági Tanács határozatait kilenc tagjának igenlő szavazatával hozza.
3. Minden más kérdésben a Biztonsági Tanács határozatait tagjainak az összes állandó tagok egybevágó szavazatait magában foglaló kilenc igenlő szavazatával kell hoznia. A VI. fejezet és az 52. cikk 3. pontja értelmében hozott határozatoknál mindazonáltal a viszályban érdekelt félnek tartózkodnia kell a szavazástól.

2.6.4. Reform-elképzelések

- Reprerentativitás
- Államok egyenjogúságának kérdése
- Célkitűzési prioritások megváltozása
- Szervezeti átalakítások

2.7. Gazdasági és Szociális Tanács (EA, Shaw 983. o.)

2.7.1. Összetétel

61. Cikk

1. A Gazdasági és Szociális Tanács az Egyesült Nemzeteknek a Közgyűlés által megválasztott ötvennégy tagjából áll.

2.7.2. Feladatok és hatáskör

62. Cikk

1. A Gazdasági és Szociális Tanács a gazdasági, szociális, kulturális, nevelésügyi és egészségügyi téren, valamint ezekkel kapcsolatos területeken felmerülő nemzetközi kérdésekben tanulmányokat végezhet és jelentéseket tehet vagy ilyeneket kezdeményezhet, továbbá a Közgyűlésnek, az Egyesült Nemzetek tagjainak és az illetékes szakosított intézményeknek minden ilyen kérdéssel kapcsolatban ajánlásokat tehet.

(...)

3. A hatáskörébe tartozó ügyekben a Közgyűlés elé való terjesztés végett egyezménytervezeteket készíthet elő.

4. A hatáskörébe tartozó kérdésekben a Szervezet által meghatározott szabályoknak megfelelően nemzetközi értekezleteket hívhat össze.

63. Cikk

2. A szakosított intézmények működését az intézményekkel folytatott tanácskozások, a nekik tett ajánlások, valamint a Közgyűlésnek és az Egyesült Nemzetek tagjainak tett ajánlások révén összhangba hozhatja.

2.8. Titkárság, Főtitkár (EA, Shaw 984-985. o.)

97. Cikk

A Titkárság főtitkárból és olyan tisztviselői karból áll, amelyet a Szervezet megkövetel. A Főtitkárt a Biztonsági Tanács ajánlására a Közgyűlés nevezi ki. Ő a szervezet legfőbb igazgatási tisztviselője.

2.8.1. Hatásköre és egyéb feladatai

98. Cikk

A Főtitkár ebben a minőségben a Közgyűlés, a Biztonsági Tanács, a Gazdasági és Szociális Tanács és a Gyámügyi Tanács minden ülésén részt vesz és elvégez minden olyan más feladatot, amellyel ezek a szervek megbízzák. A Főtitkár a Szervezet munkájáról a Közgyűlésnek évenként jelentést tesz.

99. Cikk

A Főtitkár a Biztonsági Tanács figyelmét minden olyan ügyre felhívhatja, amely véleménye szerint a nemzetközi béke és biztonság fenntartását veszélyeztetheti.

2.8.2. Az ENSZ főtitkárai:

Trygve Lie (Norvégia) 1946-1953,
Dag Hammarskjöld (Svédország) 1953-1961,
U Thant (Burma) 1961-1971,
Kurt Waldheim (Ausztria) 1972-1981,
Javier Pérez De Cuellar (Peru) 1982-1991,
Boutros Boutros-Ghali (Egyiptom) 1992-1996,
Kofi Annan (Ghána) 1997-2007,
Ban Ki Mun (Dél-Korea) 2007-től

3. Az ENSZ szakosított intézményei

(EA, Shaw 985-989. o.)

ENSZ Alapokmány

57. Cikk

1. Azokat a különböző szakosított intézményeket, amelyek Kormányok közötti megállapodás útján jöttek létre és szabályzatuk értelmében gazdasági, szociális, kulturális, nevelésügyi és egészségügyi

téren, valamint ezekkel kapcsolatos területeken jelentős nemzetközi feladatokat látnak el, a 63. Cikk rendelkezéseinek megfelelően az Egyesült Nemzetekkel kapcsolatba kell hozni.
2. Azokat az intézményeket, amelyek ily módon kapcsolatba kerülnek az Egyesült Nemzetekkel, a következőkben a "szakosított intézmény" kifejezés jelöli meg.

- 3.1. A szakosított intézmények általános jellemzői
- 3.2. A legfontosabb szakosított intézmények (pénzügyi szakosított intézmények)

4. Regionális nemzetközi szervezetek (EA, Shaw 1048-1059.o.)

- 4.1. NATO (Észak-atlanti Szerződés Szervezete)
- 4.2. Európa Tanács
- 4.3. OECD (Gazdasági Együttműködés és Fejlesztési Szervezet)
- 4.4. EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet)

Nota bene! - Fontos fogalmak

szakosított szervezetek/intézmények, nemzetközi szervezet, fontos kérdés, BT állandó tagok

Önellenőrző kérdések

Melyek az Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányának legfontosabb rendelkezései a béke és biztonság területén?
Melyek a nemzetközi szervezetek közös ismérvei?
Melyek az ENSZ tagság feltételei?
Foglalkozhat-e az ENSZ Közgyűlése a nemzetközi békét és biztonságot érintő helyzetekkel, milyen korlátozásokkal?
Soroljon fel legalább három ENSZ Főtitkárt!
Hogyan zajlik a szavazás a Biztonsági Tanácsban?
Milyen jelentős kötelezettségvállalást tartalmaz az Észak-atlanti Szerződés 5.cikke?
Hol található az OECD székhelye?
Melyik nemzetközi szervezet tevékenységéhez köthető a Helsinki Záróokmány?
Soroljon fel olyan nemzetközi egyezményeket, melyek az Európa Tanács égisze alatt jöttek létre!

VIII. A HÁBORÚ JOGA

(A fegyveres konfliktusok és a semlegesség nemzetközi joga)

A tananyag

- Előadások
- Kovács P.: Nemzetközi közjog. Budapest 2011 (alábbiakban megjelölt részek)

A témakör vázlata

1. A háború joga a nemzetközi jogban

- 1.1. A háború fogalma, megindítása, és a hadiállapot jogkövetkezmenyei.
- 1.2. A fegyveres erő részei
- 1.3. Tiltott fegyverek és tiltott hadviselési módok
- 1.4. A védett személyek köre és nemzetközi jogi védelmük háborúban
- 1.5. A polgárháborúra vonatkozó nemzetközi jogi szabályok, a polgárháborús felek helyzete, felelőssége. A hadviselőként és felkelőként való elismerés

2. A semlegesség a nemzetközi jogban

- 2.1. Az állandó semlegesség
- 2.2. A politikai semlegesség
- 2.3. A háborús semlegesség

3. A háborús bűnösök a nemzetközi jogban

- 3.1. Háborús bűnösök
- 3.2. Nemzetközi Katonai Törvényszék-Nürnberg
- 3.3. Tokiói Nemzetközi Katonai Törvényszék(IMTFE)

4. Nemzetközi büntetőbíráskodás napjainkban

- 4.1. Nemzetközi Törvényszék (a volt Jugoszlávia területén elkövetett cselekményekkel kapcsolatban)
- 4.2. Nemzetközi Törvényszék (a Ruandában elkövetett cselekményekkel kapcsolatban)
- 4.3. Nemzetközi Büntetőbíróság

A témakör általános áttekintése

(a kötelező tananyag megjelölésével)

1. A háború joga a nemzetközi jogban

A háborúval kapcsolatos nemzetközi jogi szabályozás két nagyobb területet érintett korábban

- **Ius ad bellum:** az államok joga a háborúra, a háborúindítás szabályait jelentette
Évszázadokon át semmi nem korlátozta az államokat a háború megindításában, egészen a XIX. század végéig illetve az ENSZ Alapokmány erőszak tilalmát rögzítő rendelkezéséig
(l. erőszak tilalmának elve) ENSZ Alapokmány 2.cikk 4.pont

- **Ius in bello:** hadviselés szabályozása, a háború viselésének szabályai azzal a céllal, hogy a háború pusztítását minél inkább csökkentse

Az ily módon kialakult szabályok két nagy csoportba sorolhatók:

- **Hágai jog:** a katonai vonatkozásban vett hadviselés nemzetközi jogi szabályozása
Az erre vonatkozó szabályokat a két hágai békekonferencián fogadták el (1899, 1907) meghatározva ezzel azokat az eljárásokat és fegyvereket, amelyekkel a háborút jogszerűen lehet folytatni
- **Genfi jog:** a nemzetközi jog azon szabályait tartalmazza, amelyek a háború áldozatait védik, ez más szóval az ún. humanitárius jog

1.1. A háború fogalma, megindítása, és a hadiállapot jogkövetkezményei. (EA.)

Hágai jog fontosabb forrásai

- 1899. és 1907. évi hágai békekonferencián elfogadott nemzetközi egyezmények,
- 1954. évi hágai egyezmény a kulturális javak fegyveres összeütközés idején való védelméről,
- 1977. évi első genfi jegyzőkönyv

A háború fogalma, az agresszió meghatározása

Hadüzenet és a hadiállapot fontosabb jogi következményei

- Hadüzenet - ultimátum fogalma elhatárolása
- Hadiállapot bekövetkezése, jogkövetkezményei
 - A hadviselő államok között megszakadnak a diplomáciai, konzuli, kereskedelmi, közlekedési és hírközlési kapcsolatok (kivételek lehetségesek)
 - A hadiállapot hatása a hadviselő államok szerződéseire
 - Egyéb jogkövetkezmények, például: ellenséges állam állampolgárainak internálása

1.2. A fegyveres erő részei (EA, Kovács P. 572-575.o.)

- *Kombattánsok - nem kombattánsok* (egyenruhában vannak, de katonai cselekményeket nem foganatosítanak)
- *Kombattánsok - harcosok;* a polgári lakosságtól lehetőség szerint el kell különülniük, két nagyobb csoportba sorolhatók
 - *Reguláris haderő részei:* sorozott személyek, vagy önkéntesek, akik egyenruhát viselnek
 - *Irreguláris haderő részei.* A szervezett ellenállási mozgalom tagjai (partizánok)

1.3. Tiltott fegyverek és tiltott hadviselési módok (EA, Kovács P. 578-582.o.)

Fontos kiemelni, hogy például

- Tilos megkülönböztetés nélküli támadást indítani
- Tilos a kulturális javak ellen irányuló támadás
- A fegyvereket tekintve a hadviselő feleknek nincs korlátlan joguk az ellenségnek ártó eszközök megválasztásában, így tilos minden olyan fegyver alkalmazása, amely szükségtelen szenvedést okoz. Az erre vonatkozó tilalmak forrásai:

- **Általános tilalom - Martens klauzula** - 1907. évi IV. hágai Egyezmény záradéka

A polgári személyek és kombattánsok a nem szabályozott esetekben is a nemzetközi jog olyan elveinek oltalma és uralma alatt maradnak, amelyek a kialakult szokásokból, az emberieség alapelveiből és a közlelkiismeret követelményeiből folynak.

- 1925. évi genfi jegyzőkönyv a mérgező, fojtó vagy hólyaghúzó gázokról és baktériumfegyverekről

1.4. A védett személyek köre és nemzetközi jogi védelmük háborúban (EA, Kovács P. 571-572. o., 575-577. o., 577-578.o., 586.o.)

- A genfi jog forrásai
- A védett személyek köre
- A védőhatalom
- A polgári lakosság védelme és a háborús megszállás
- A polgári védelem

1.5. A polgárháborúra vonatkozó nemzetközi jogi szabályok, a polgárháborús felek helyzete, felelőssége. A hadviselőként és felkelőként való elismerés (EA, Kovács P. 586-589 o.)

A nem nemzetközi jellegű összeütközések nemzetközi szabályai

1977. évi II. számú genfi jegyzőkönyv 1. cikk

1.(Az Egyezmény) vonatkozik minden olyan fegyveres összeütközésre, (...), amely egyik Magas Szerződő Fél területén annak fegyveres erői és olyan kormányellenes fegyveres erők, illetve más szervezett fegyveres csoportok között tör ki, amelyek felelős parancsnokság alatt állnak és ellenőrzést gyakorolnak az ország területének egy része felett, ami lehetővé teszi számukra, hogy folyamatos és összehangolt harci tevékenységet hajthassanak végre, és jelen Jegyzőkönyvet alkalmazzassák.

2. A jelen Jegyzőkönyv nem vonatkozik belső zavargások és feszültségek során előálló helyzetekre, mint például zendülésekre, elszigetelt vagy szórványos erőszakos cselekményekre és egyéb hasonló természetű cselekményekre, minthogy azok nem fegyveres konfliktusok.

Egyéb belső konfliktusok

A polgárháborúra vonatkozó nemzetközi jogszabályok

A hadviselőként és felkelőként való elismerés (EA, Kovács P. 281-282., 573-575 o.)

2. A semlegesség a nemzetközi jogban

(EA, Kovács P. 590-593.o.)

- 2.1. Az állandó semlegesség
- 2.2. A politikai semlegesség
- 2.3. A háborús semlegesség

3. A háborús bűnösök a nemzetközi jogban

(EA, Kovács P.354-373., 589-590.o.)

3.1. Háborús bűnösök

A megszállt Európában elkövetett német kegyetlenkedésekről szóló 1943. évi október 30-i Moszkvai Nyilatkozat értelmében azokat, akik a kegyetlenkedésekért és büntetkedésért felelősek vagy azokban beleegyezően részt vettek, visszaküldik azokba az országokba, amelyekben cselekményeiket elkövették, avégből, hogy a felszabadított országok és az ott megalakuló szabad kormányok törvényei szerint ítélezhessenek felettük és büntethessék meg őket.

3.2. Nemzetközi Katonai Törvényszék (Nürnberg, 1945-1946)

A háborús bűnösök felelősségre vonására Nemzetközi Katonai Törvényszéket állítottak fel, amely négy tagból és négy póttagból állt (őket a londoni egyezmény aláírói jelölték ki).

Három nemzetközi bűncselekmény valamelyike miatt lehetett a háborús főbűnösöket a Nemzetközi Katonai Törvényszék elé állítani:

- A béke elleni bűncselekmények (támadó háború szervezése, előkészítése, kirombantása és viselése, a béke elleni bűncselekményre irányuló tervben vagy összeesküvésben való részvétel),
- a háborús bűncselekmények (a háború törvényeinek és szokásainak megsértése, a katonai szükségesség által nem indokolt pusztítások stb.),
- az emberiség elleni bűncselekmények (polgári lakosok meggyilkolása, rabságba vitele, száműzetése, kegyetlenkedés a polgári lakossággal).

3.3. Tokiói Nemzetközi Katonai Törvényszék (IMTFE, 1946-1948)

Hatásköre a béke elleni bűnökre, a háború bevett szabályainak megsértésére, valamint a civil lakosság kárára elkövetett embertelen cselekedetekre terjedt ki. A japán fegyverszüneti szerződést aláíró 9 országot (Ausztrália, Egyesült Államok, Franciaország, Hollandia, Kanada, Kína, Nagy-Britannia, Szovjetunió, Új-Zéland), valamint a később bevont Fülöp-szigeteket és Indiát egy-egy bíró képviselte a testületben.

4. Nemzetközi büntetőbíráskodás napjainkban

(EA., Kovács P.363-373.o.)

4.1. Nemzetközi Törvényszék

(a volt Jugoszlávia területén elkövetett cselekményekkel kapcsolatban)

A volt Jugoszlávia területén elkövetett nemzetközi bűncselekmények ügyében való eljárás érdekében az ENSZ Biztonsági Tanácsa a 808/1993. számú határozatával ad hoc szervet állított fel. (Magyarországon kihirdette: 1996. évi XXXIX. tv.)

Székhelye: Hága

Joghatósága

- az 1949. évi Genfi Egyezmények súlyos megsértése
- a háború jogának és szokásainak megsértése

- népirtás
- emberiesség elleni bűncselekmények

4.2. Nemzetközi Törvényszék (a Ruandában elkövetett cselekményekkel kapcsolatban)

A Biztonsági Tanács 955/1994. sz. határozatával hozta létre, Arushában (Tanzánia) működik. (Magyarországon kihirdette: 1999. évi CI. tv.)

4.3. Nemzetközi Büntetőbíróság

1998-ban a Római Statútum állította fel, amelynek hatályba lépéséhez legalább 60 állam részessége volt szükséges, 2002 óta működik, székhelye: Hága.

Joghatósága

Statútum 5. cikk

A Bíróság joghatósága alá tartozó bűntettek

1. A Bíróság joghatósága a nemzetközi közösség egészét érintő legsúlyosabb bűntettekre korlátozódik. A Bíróság joghatósága a jelen Statútum szerint a következő bűntettekre terjed ki:

- (a) a népirtás bűntette;*
- (b) az emberiesség elleni bűntettek;*
- (c) a háborús bűntettek;*
- (d) az agresszió bűntette.*

2. A Bíróság joghatóságát az agresszió tekintetében akkor gyakorolja, ha a 121. és 123. cikkeknek megfelelően elfogadásra került az a rendelkezés, amely meghatározza az agresszió bűntettének fogalmát és azokat a feltételeket, amelyek megléte esetén a Bíróság ítélezhet a büntett ügyében. A rendelkezésnek az Egyesült Nemzetek Alapokmányának megfelelő rendelkezéseivel összhangban kell állnia.

A Bíróság szervezete

Statútum 34. cikk

A Bíróság a következő szervekből áll:

- (a) Az Elnökség;*
- (b) A Fellebbviteli Kollégium, az Elsőfokú Kollégium és a Tárgyalás-előkészítő Kollégium;*
- (c) Az Főügyészség;*
- (d) A Hivatal.*

A bírói tisztség

Statútum 36. cikk

1. A 2. bekezdésre is figyelemmel, a Bíróság 18 bíróból áll. (...)

3. (a) A bírákat nagy erkölcsi tekintélyű, pártatlan és becsületes személyek közül választják meg, akik megfelelnek a saját Államukban a legmagasabb bírói tisztségek betöltéséhez megkívánt követelményeknek.

(b) A bírói tisztségre jelölt minden személy:

(i) Elismert büntető anyagi- és eljárásjogi szaktudással, és bíróként, ügyészként, ügyvédként vagy más hasonló minőségben a szükséges büntetőbírósági tárgyalási tapasztalattal rendelkezik; vagy

(ii) A nemzetközi jog területein, így a nemzetközi humanitárius jog és az emberi jogok területén elismert szaktudást, és a Bíróság igazságszolgáltatási tevékenységében érintett jogász minőségben nagy tapasztalatot szerzett;

(c) A bírói tisztségre jelölt minden személy kiválóan ismeri és folyékonyan beszéli a Bíróságnak legalább az egyik munkanyelvét. (...)

8. (a) A Részes Államok a bírák választásakor a következő szempontokat veszik figyelembe a Bíróság összetételére vonatkozóan:

(i) A világ fő jogrendszereinek megfelelő képviselete;

(ii) A méltányos földrajzi eloszlás;

(iii) A női és férfi bírák megfelelő képviselete.

(b) A Részes Államok figyelembe veszik továbbá, hogy legyen a Bíróságon olyan bíró, aki speciális kérdésekben joggyakorlattal rendelkezik, többek között a gyerekek és nők elleni erőszak kérdéseiben.

9. (a) A (b) pont fenntartásával, a bírók megbízatása kilenc évre szól, és a (c) pont, illetve a 37. cikk 2. bekezdésének fenntartásával nem választhatók újra.

(b) Az első választáson megválasztott bírák sorshúzás útján kiválasztott egyharmadának megbízatása három évre szól; a sorshúzással kiválasztott másik egyharmadának hat évre szól; a többi bíró megbízatási időtartama pedig kilenc év.

(c) A (b) pont szerint háromévi megbízatással rendelkező bíró egy teljes megbízatási időszakra újraválasztható.

A Nemzetközi Büntetőbíróság működésének első 10 éve

- Agresszió fogalmának meghatározása, 2017. jan.1-ig elhalasztva annak alkalmazása
- Egyéb típusú bűncselekményekre való kiterjesztés kérdése (terrorizmus, drogkereskedelem, nemi erőszak)
- a következő államokban történt cselekményekkel kezdett el foglalkozni
 - Kongói Demokratikus Köztársaság,
 - Uganda,
 - Közép-afrikai Köztársaság,
 - Szudán (Biztonsági Tanács által a Bíróság elé utalt)
 - Kenya
 - Líbia (BT határozat)
 - Elefántcsontpart

Nota bene! - Fontos fogalmak

genfi jog, hágai jog, *si omnes* klauzula, kombattánsok, *Martens*-klauzula, védőhatalom, agresszió, állandó semlegesség, humanitárius nemzetközi jog, nemzetközi fegyveres összeütközés

Önellenőrző kérdések

Mi a genfi jog?

Mi a *si omnes* klauzula?

Milyen általános tilalmat mond ki a *Martens* klauzula?

Melyek a hadiállapot jogkövetkezményei?

Milyen cselekményekre terjedt ki a Nürnbergi Katonai Törvényszék joghatósága?

Milyen szervei vannak a Nemzetközi Büntetőbíróságnak?

Mi a feladata a védőhatalomnak?

IX. A nemzetközi jog egyes történeti vonatkozásai

A tananyag

- Előadások

- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Budapest 2011. I. fejezet alábbiakban megjelölt részei

(Ajánlott irodalom: Nagy Károly: A nemzetközi jog, valamint Magyarország külkapcsolatainak története. Lakitelek, 1995. 59-60, 159-163, 166-174, 195-197. o.)

A témakör vázlata és általános áttekintése

1. Az újkor és a modern kor nemzetközi joga - áttekintés

(EA, Kovács P. 42-57, 51, 52, 55, 65, 72,75-81. szakasz)

2. Magyarország és a nemzetközi jog a XX. században, az ENSZ tagságig (EA)

- 1.1. A trianoni békeszerződés és a Kisantant-szerződések
- 1.2. Revíziós politika és területgyarapodás a Horthy-korszakban
- 1.3. Az 1947. évi párizsi magyar békeszerződés

TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS		PÁRIZSI BÉKESZERZŐDÉS
Nagy-Trianon kastély 1920. június 4. beiktatta: 1921. évi XXXIII. tc.	<u>MEGKÖTÉS</u> <u>KÖRÜLMÉNYEI</u>	Párizs 1947. február 10. beiktatta: 1947. évi XVIII. tv.
Magyaro., Horváto., Fiume 325 e km ² , 18,2 m lakos utána: 93 e km ² , 7,6 m lakos Erdély K-Alföld } ROMÁNIA K-Temesköz } 102 e km ² 5,2 m lakos Csallóköz É-Kisalföld Felvidék } CSEHSZLOVÁKIA ÉK-Alföld } 63 e km ²	<u>TERÜLETI</u> <u>RENDEL-</u> <u>KEZÉSEK</u>	- bécsi döntések: semmis - Ausztria, Románia és Jugoszlávia tekintetében az 1938. január 1-jén fennálló határok - Horvátjárfalu, Oroszvár, Dunacsúny Csehszlovákiának - közös határ a Szovjetunióval, mivel Kárpátalját átadta Csehszlovákia

<p>Kárpátalja 3,5 m lakos</p> <p>Horvátország Muraköz } SZERB-HORVÁT- Dél-Baranya SZLOVÉN Bácska KIRÁLYSÁG Ny-Temesköz 21 e km² 1,6 m lakos</p> <p>Burgenland } AUSZTRIA 4 e km², 191 e lakos</p> <p>Árva és Szepes megyéből } LENGYELO. 532 km²</p> <p>SHS - olasz vita után olasz csapatok elfoglalták: Fiume } OLASZORSZÁG 1924</p> <p>- népszavazás: 1921. Velencei-egyezmény Sopron és környező 8 falu</p>		
<p>- hadkötelezettség megtiltása - max. 35 ezer fős zsoldos hadsereg - csak hivatásos tisztek - tilos: repülőgép, léghajó, hadihajó, torpedó - max. egy fegyvergyár</p> <p>- betartását ellenőrizte: Szövetségi Ellenőrző Bizottság - érvényben: 1927-ig</p>	<p><u>KATONAI</u> <u>RENDEL-</u> <u>KEZÉSEK</u></p>	<p>- általános hadkötelezettség - max. 70 ezer fős hadsereg (ebből 5 ezer fős légierő, többi szárazföldi) - 90 db repülőgép - tilos: bombázó, atomfegyver, torpedó, tengeralattjáró, irányított lövedék - érvényben: 1955-ig</p> <p>- szovjet megszállók az ország területén, amíg szükséges az ausztriai megszállási övezettel való kapcsolattartás miatt</p>
<p>- Jóvátételi Bizottság állapította meg évről-évre az összegét az ország anyagi helyzetéhez viszonyítva</p> <p>- 1929-től fix összeg: 13,5 millió aranykorona/év</p> <p>- eredetileg 1944-ig, az optáns perek miatt 1966-ig meghosszabbítva</p>	<p><u>JÓVÁTÉTEL ÉS</u> <u>GAZDASÁGI</u> <u>RENDEL-</u> <u>KEZÉSEK</u></p>	<p>- 300 millió USD értékű áruszállítás (ebből 200 millió a Szovjetunióknak, 70 millió Jugoszláviának és 30 millió Csehszlovákiának)</p> <p>- fegyverszünet alapján teljesítés 6 év alatt (1950) - 1946-ban a SZU-val meghosszabbítják 1952-ig - 1948-ban a SZU elengedi a hátralévő tartozás felét</p>

<ul style="list-style-type: none"> - 1932-ben a fizetés felfüggesztése - lemondás a győztesekkel szembeni vagyoni igényekről - utódállamokra átszállt a magyar államadósságnak az átcsatolt területtel arányos része 		<ul style="list-style-type: none"> - Egyesült Nemzetek polgárát illető javak visszaszolgáltatása - Mo.-i német vagyon a SZU-ra száll - lemondás a németekkel szembeni követelésekről - vagyoni viták elintézésére 2 tagú egyeztető bizottság felállítása
TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS		PÁRIZSI BÉKESZERZŐDÉS
<ul style="list-style-type: none"> - vegyes döntőbíróság Mo. és külön minden aláíró között - külön szabályzat - 3 bíró (1 magyar, 1 a másik államból, 1 semleges) - ha az elnök személyében nem tudnak megegyezni: Svájc, majd NSZ Tanácsa (1922) jelölheti ki - ha egyik nem jelöl nemzeti bírót, akkor a Tanács jelöl semleges személyeket, akikből a másik állam kiválasztja a 3 bírót - peres fél lehet állam, állampolgár, jogi személy - működés: 1930-as évek elejéig Pl.: Pázmány Péter Tudományegyetem ügye 	<p><u>VITÁK</u> <u>ELINTÉZÉSE</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Budapesten 3 tagú testület: angol, amerikai, szovjet követ - ha 2 hónapon belül nem hoznak egyhangú határozatot ↓ 3 tagú bizottság (1 magyar, 1 a másik államtól, 1 elnök) - ha az elnökben nem tudnak megállapodni, akkor a Főtitkár jelöli ki - kísérlet a felállítására: Mindszenty-ügy (1948) ↓ Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye

3. A nemzetközi jog tudományának kialakulása

(Kovács P., 82-91, 95-97, 103. szakasz)

Nota bene! - Fontos fogalmak

utódállam, jóvátétel, Jóvátételi Bizottság, optáns perek, vegyes döntőbíróságok, müncheni egyezmény, bécsi döntések, kisantant, pozitivisták iskola, természetjogi iskola

Önellenőrző kérdések

Ismertesse a trianoni békeszerződés területi és katonai rendelkezéseit!

Kik voltak az ún. optánsok?

Ismertesse az első bécsi döntést!

Ismertesse a párizsi magyar békeszerződés (1947) politikai rendelkezéseit.
Milyen főbb nemzetközi jogi tételek származnak Grotiustól?
Nevezzen meg legalább 5 nemzetközi jogtudóst!

X. KIEMELT JOGESETEK

A tananyag

- előadások; az alábbiakban közölt összefoglalók;
- X.1. jogeset tekintetében: Lamm Vanda: A hágai Nemzetközi Bíróság döntései 1957-1982, Gondolat Kiadó, Bp, 1984.

Ajánlott olvasmány, további forrásként:

- Lamm Vanda: A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei 1945-1993, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1995. - vonatkozó részek

A jogesetek köre

1. **Barcelona Traction Light and Power Company Ltd. ügye /L. V. 1957-1982; 147-162. o.**
2. **Az Egyesült Államok teheráni diplomáciai és konzuli személyzetének ügye**
3. **Dél-Afrikának a Biztonsági Tanács határozatával ellentétesen fenntartott namíbiai jelenlétének jogi következményei**
4. **Északi tengeri kontinentális talapzat ügye**
5. **LaGrand ügy**
6. **Kongó v. Belgium**

Az egyes jogesetek összefoglalója

X.1. A BARCELONA TRACTION, LIGHT AND POWER COMPANY LTD. ÜGYE

(Belgium v. Spanyolország -)

Forrás: Lamm V., (1957-1982) 147-162. o.

X.2. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK TEHERÁNI DIPLOMÁCIAI ÉS KONZULI SZEMÉLYZETÉNEK ÜGYE

(Egyesült Államok v. Iráni Iszlám Köztársaság - 1980)

Az ügy jelentősége

Az amerikai-iráni konfliktus nyomán a Nemzetközi Bíróság elé került ügy fontos kérdéseket érint a diplomáciai, valamint konzuli kapcsolatok jogát érintően, foglalkozik a Nemzetközi Bíróság eljárásában részt nem vevő, távol maradó állam elleni eljárás lényeges elemeivel, de

az igazi jelentősége a nemzetközi jogi felelősség keletkezésének kérdésében áll, vagyis hogy magánfelek által elkövetett nemzetközi jogsértés hogyan válik egy állam számára betudhatóvá.

Az ügy háttere és kronológiája

Reza Pahlavi sah uralmát Iránban 1979. április 1-én iszlám forradalom döntötte meg. Iszlám köztársaság alakult Khomeini ajatollah vezetésével. Az új, teokratikus politikai rendszer, vallási alapú reformokat hajtott végre, és külpolitikájában a sahot korábban támogató Egyesült Államokat (a továbbiakban USA) ellenséges állammak tekintette. 1979 október végén a korábbi sah részére az USA engedélyezte a területére való belépést, annak orvosi kezelése céljából. Az iráni vezetés október 30-án nyilvánította ki az amerikai lépéssel kapcsolatos nemtetszését.

- 1979. nov. 4.: Egy, magukat iráni diákoknak nevező több száz fős fegyveres csoport betört az USA teheráni nagykövetségére és elfoglalta azt, az ott tartózkodókat pedig túszul ejtették.¹ Az iráni kormány a túszok többszöri segélykérésre sem reagál.
- 1979. nov. 5.: Az USA tabrizi és shirazi konzulátusát is elfoglalták (Itt azonban egyetlen amerikai tisztviselő sem tartózkodott, mivel a februári események után a konzulátusok beszüntették a működésüket.)
- 1979. nov. 7.: Az USA üzenetet intézett Iránhoz, melyben a nemzetközi jogi kötelezettségek tiszteletben tartására szólított fel, illetve követet küldött a helyzet megoldására. Közben az iráni vezető rádión keresztül tartott beszédében üdvözölte a túszejtést.
- 1979. nov. 18-20.: 13 túsz szabadon engedtek.
- 1979. nov. 13.: A ENSZ Biztonsági Tanácsának (továbbiakban: BT) határozata a túszok szabadon engedését rendeli el, illetve felkéri az ENSZ Főtitkárát, hogy járjon el a határozatok megvalósítása érdekében, majd december 31-én ismét határozatot hozott az ügyben.
- 1979. november: Az USA megtorló intézkedéseket vezetett be Irán ellen (pl. kőolajembargó, az USA-ban lévő iráni vagyont befagyasztották stb.)
- 1979. nov. 29.: Az USA Irán ellen keresetet nyújtott be a Nemzetközi Bíróságnál
- 1979. dec. 9 és 1980. márc.16.: Irán levélben közölte a Nemzetközi Bírósággal az álláspontját, egyébként a Nemzetközi Bíróság előtt folyó eljárásban nem vett részt.
- 1979. dec. 15.: A Nemzetközi Bíróság ideiglenes intézkedésként elrendelte, hogy az iráni kormány azonnal gondoskodjon a követség és a képviselő sérthetetlenségének és védelmének biztosításáról, a túszokat engedjék szabadon, Irán ismerje el az USA diplomáciai és konzuli személyzetének kiváltságait és mentességét, egyik ország se tegyen semmi olyat, ami a békés vitarendezést fenyegetné.
- 1980. febr. 20.: A Közgyűlés tényfeltáró bizottság felállításáról és annak Iránba küldéséről határozott.
- 1980. ápr. 24-25.: Az USA katonai akciót kísérelt meg a túszok kiszabadítására, amely azonban technikai okok miatt meghiúsult.
- 1980. máj. 24.: A Nemzetközi Bíróság ítéletében megállapította Irán nemzetközi jogi felelősségét.
- 1981. jan. 19. Algír: Az USA és Irán megállapodott a túszok szabadon bocsátásáról.

¹ Ez a cselekmény mintegy 28 fős diplomáciai személyzet, 20 fős adminisztratív és technikai személyzet, valamint 2 olyan személyt fogva tartását jelentette, akik nem rendelkeztek sem diplomáciai sem konzuli védettséggel.

A felek álláspontja

Az USA arra kérte a Nemzetközi Bíróságot, hogy állapítsa meg Irán nemzetközi jogi felelősségét, amiért megsértette a következőkben foglalt kötelezettségeit:

- A diplomáciai, illetve a konzuli kapcsolatok jogáról szóló 1961.évi és 1963. évi Bécsi Egyezményeket², illetve a viták rendezésére vonatkozó fakultatív jegyzőkönyveket
- Az USA és Irán által 1955-ben kötött barátsági, kereskedelmi és konzuli kapcsolatok jogáról szóló szerződést
- Az 1973-ban született nemzetközileg védett személyek, beleértve a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzése és megbüntetése céljából létrejött egyezményt, és
- az ENSZ Alapokmány 2(3), 2(4) és 33. cikkét.

Emellett kérte, hogy az iráni államot kötelezze a túsok szabadon bocsátására, illetve azok eltávozásának segítésére, diplomáciai kiváltságai és mentességei elismerésére. Mindemellett kártérítésre tart igényt az iráni kormánytól, amelynek összegét majd a Nemzetközi Bíróság fogja megállapítani.

Irán nem volt hajlandó a Nemzetközi Bíróság eljárásában részt venni, mindössze két levélben fejtette ki az álláspontját, mely szerint a Nemzetközi Bíróságnak nem szabad foglalkoznia ügygel. Az ügy csak egy általános probléma marginális és másodlagos vetülete, amit nem lehet így kiragadva, elkülönülten vizsgálni, hanem hozzátartozik a megelőző évek minden eseménye az iráni-amerikai kapcsolatokban. Ezért a konfliktus nem különböző szerződések, egyezmények megsértésében áll, hanem egy általános, huszonöt éve tartó probléma eredménye.

A Nemzetközi Bíróság megállapításai

(1) Irán távolmaradásának következményei és a Nemzetközi Bíróság joghatóságának kérdése

Az iráni kormány a Nemzetközi Bíróság előtt folyó eljárásban nem vett részt. Ennek következtében a Nemzetközi Bíróság Statútumának 53. cikke került alkalmazásra, amelynek értelmében a Nemzetközi Bíróság hivatalból vizsgálta a joghatóság kérdését, már csak azért is, mert az iráni fél az említett két levélben ellenezte az eljárást. A Bíróság azt állapította meg, hogy a hivatkozott forradalmi helyzet valóban a nemzeti szuverenitás részét képezi, azonban az a tény, hogy a vita a diplomáciai és konzuli helyiségekre, valamint személyekre vonatkozik, felveti az ide vonatkozó nemzetközi egyezmények megsértésének kérdését, ami pedig már a Nemzetközi Bíróság számára is megnyitja az eljárás lehetőségét.

A bíróság azt is elutasította, miszerint azért nem járhat el, mert a tús kérdése csak egy marginális, másodrendű része egy sokkal nagyobb problémának, ugyanis erre vonatkozó megszorítást nem található sem az ENSZ Alapokmányban, sem a Statútumban.

Külön vizsgálta az esetleges hatásköri ütközés, tilalom kérdését azzal összefüggésben, hogy amikor az USA 1979-ben benyújtotta a keresetét a Nemzetközi Bírósághoz, akkor a BT a

² A diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án kelt egyezmény (1965. évi 22. tvr.) és a konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én kelt egyezmény (1987. évi 12. tvr.)

problémával kapcsolatosan még éppen ülésezett. Ezzel kapcsolatosan a Nemzetközi Bíróság kifejtette, hogy kizárólag a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács viszonylatában létezik kizáró szabály³, nevezetesen, hogy ha egy adott kérdésben a BT már eljár, az kizárja a Közgyűlés ezirányú hatáskörét, de a Nemzetközi Bíróság és BT vonatkozásában ilyen szabály nem létezik. Ennek fényében bíróság azt is megállapította, hogy a joghatóságát sem a BT határozatai, sem az ENSZ Főtitkár által kiküldött ténymegállapító bizottság eljárása, sem a BT éppen folyó eljárása nem szünteti meg. A bíróság kifejtette továbbá, hogy mint legfőbb bírói szerv, kardinális jelentősége van a viták békés elrendezésében, és hivatkozott az Alapokmány 36. cikkére, amely a BT és a Nemzetközi Bíróság viták elrendezésében gyakorolt szerepére vonatkozik, vagyis, hogy a BT-nek az eljárása során szükségképpen tekintettel kell lennie arra a tényre, hogy a jogvitákat a felek általában a Nemzetközi Bíróság elé terjesztik.

A bíróság joghatóságát ezen felül az USA által a nemzetközi jogsértések tárgyaként megjelölt szerződések, egyezmények is alátámasztják a joghatósági klauzulák meglétével, melyek a bíróság elé utalnak minden, az adott jogi dokumentum megsértéséből keletkezett jogvitát.

(2) Az elkövetett cselekmények köre, megítélése, valamint azok betudhatósága

A Bíróság megvizsgálta az USA által hivatkozott állítások ténybeli és jogi helytállóságát, ugyanis a statútum 53.cikke kötelezi a bíróságot arra, hogy hivatalból vizsgálja ezeket abban az esetben, ha az egyik fél az eljárásban nem vesz részt. Az USA, mint felperes állam, a muzulmán diákok által elkövetett cselekményekért Irán felelősségének megállapítását kérte, ehhez azonban az kell, hogy a támadók cselekménye betudható legyen az államnak. Nincs arra bizonyíték, hogy a támadók valamilyen állami szerv képviselői lettek volna, és arra sincs, hogy a kormányzati hatalom elemeinek gyakorlására felhatalmazott személyek lettek volna. Ezen az a tény se változtat, hogy Khomeini ajatollah különböző USA-ellenes nyilatkozatokat tett, valamint üdvözölte a követség elfoglalását.

Ugyanakkor az 1961. évi és 1963. évi Bécsi Egyezmények által előírtak komoly kötelezettségeket rónak a fogadó államra a diplomáciai, illetve a konzuli épületek, tisztviselők és dokumentumok védelme vonatkozásában. Ezt a kötelezettséget egyértelműen megszegte Irán, mikor semmit sem tett a támadások megakadályozása, megszüntetése érdekében. Itt a bíróság megállapította, hogy korábban, hasonló esetekben jellemző volt az iráni vezetésre, hogy intézkedéseket fogantatosítottak az ilyen helyzet megszüntetése érdekében, a jelen esetben pedig egyáltalán nem reagáltak. Erre a tényre való tekintettel viszont már megállapítható Irán felelőssége hatályban lévő nemzetközi jogi egyezményekben foglalt rendelkezések megsértése miatt, vagyis hogy elmulasztották a fogadó államot terhelő védelmi kötelezettséget.

Ugyanakkor, mivel az iráni kormány folyamatosan hívott fel az USA elleni harcra, és nem tett semmit a túszok helyzetének rendezése érdekében, arra utal, hogy mintegy felvállalja a cselekményeket, azonosul velük, megvalósítva a betudhatóság azon esetét, mikor az állam a kérdéses magatartást sajátjaként ismeri és fogadja el. Így a szóban forgó Bécsi Egyezmények alapján, valamint a nemzetközi jog általános szabályai alapján megállapítható Irán jogsértése és felelőssége.

³ Az ENSZ Alapokmány 12. cikk 1. pont: Mialatt a Biztonsági Tanács valamely viszály vagy helyzet tekintetében a jelen Alapokmány által ráruházott feladatokat végzi, a Közgyűlés e viszály vagy helyzet tekintetében nem tehet ajánlásokat, ha csak a Biztonsági Tanács eziránt nem keresi meg.

Az az elhatározás pedig, hogy a követségi illetve konzuli épületeket továbbra is megszállás alatt tartják, a túszoikat pedig továbbra sem engedik szabadon az 1961. és az 1963. évi Bécsi Egyezmények vonatkozó rendelkezéseinek⁴ folyamatos megsértését jelenti. A túszoik fogvatartásának oka az volt, hogy egy részüket iráni kémkedés vádjával bíróság elé akarják állítani, amivel kapcsolatban a bíróság kifejtette, hogy ez is egyértelműen sérti az említett egyezmények rendelkezéseit a diplomáciai és konzuli személyzet fogadó állam joghatósága alóli mentességére vonatkozóan, hiszen mindössze a diplomáciai képviselők *persona non grata*-nak való nyilvánítása az, ami a fogadó állam számára lehetőség egy ilyen helyzet rendezésére.

(3) Az USA ellenakciójának vizsgálata

A bíróság többek között foglalkozott az USA 1980. április 24-25 közötti ellenakciójával, ami a túszoik kiszabadítására irányult. Ezzel kapcsolatban aggodalmát fejezte ki, mivel az 1979. december 15-i ideiglenes intézkedést tartalmazó végzésében kifejezetten békés vitarendezésre szólította fel a feleket, és kizárt minden olyan intézkedést, ami a két állam közötti feszültséget növelné, és nehezítené a fennálló vita megoldását. (Maga az USA is szkeptikus volt egy ilyen akció sikerében, elsősorban a túszoik biztonságát féltette egy esetleges sikertelen kiszabadítási kísérlet esetén, ezért felhagyott az akció teljeskörű végrehajtásával.)

Az ítélet (1980. május 24.) rendelkező részéből

- Az Iráni Iszlám Köztársaság több szempontból is megsértette az USA-val szembeni azokat a kötelezettségeit, amelyek a két ország között érvényben lévő nemzetközi egyezményekből, valamint a nemzetközi szokásjogból erednek, így az elkövetett jogsértések miatt Irán a nemzetközi jog alapján felelősséggel tartozik. (13/2 szavazattal)
- Irán köteles azonnal intézkedni annak érdekében, hogy az 1979. november 4-i események következtében előállt helyzetet azonnal megszüntesse, és ennek céljából: azonnal meg kell szüntetni a diplomáciai és konzuli személyzet fogva tartását, és biztosítania kell ezeknek a személyeknek a szabadon bocsátását; biztosítania kell továbbá a személyzet számára a megfelelő közlekedési eszközt, hogy Irán területét elhagyhassák; azonnal át kell adnia harmadik államnak a teheráni nagykövetség és az iráni konzulátus helyiségeit, vagyonát, levéltárát és dokumentumait.
- A diplomáciai és konzuli személyzet egyetlen tagja sem tartható vissza Iránban abból a célból, hogy bíróság elé állítsák, vagy pedig ilyen eljárásban tanúként hallgassák meg. (egyhangú szavazattal)
- Irán kártérítéssel tartozik az USA-nak. (12/3 szavazattal)
- Amennyiben a felek nem tudnak megegyezni a kártérítés összegében, akkor a Bíróság fenntartja az eljárás folytatásának jogát, és az összegszerűségről ő fog dönten. (14/1 szavazattal)

(A Bíróság ítélete ellenére a konfliktus nem oldódott meg, végül 1981. január 19-én sikerül Algírban egy megállapodást aláírni, amely alapján a túszoikat szabadon bocsátották, a kártalanítás összegszerűségével kapcsolatos eljárást pedig az USA kérésére a Bíróság az 1981. május 12-i végzésében megszüntette.)

⁴ Az 1961-es Bécsi Egyezmény 22., 24., 25., 26., 27., 29., 31., 37., 44., és 47. cikkei, az 1963-as Bécsi Egyezmény 28., 31., 33., 34., 36. és 40. cikkei

X.3. Az állam joghatóság alóli mentességének ügye **(Németország v. Olaszország)**

Az ügy jelentősége

Ez az ügy a szuverenitás elvével és az állam más állam joghatósága alóli mentességével, különösen más állam igazságszolgáltatási szerveinek eljárása alóli mentességével foglalkozik. A Bíróság vizsgálta a *ius cogens* és az eljárási mentesség viszonyát, valamint az állam szuverén cselekményével okozott károk miatt a károsult egyénnel szemben fennálló kártérítési kötelezettségével is.

Tényállás

Olasz állampolgárok 1998-tól kezdve bírósági eljárásokat indítottak a német állammal szemben az 1943-45 között elszenvedett sérelmeik ügyében, amelyek során az olasz bíróságok jogerősen marasztalták Németországot és kártérítés fizetésére kötelezték. Németország 2008-ban keresetet nyújtott be a Nemzetközi Bíróságon Olaszországgal szemben, arra hivatkozva – többek között –, hogy ezekkel az ítéletekkel Olaszország megsértette Németország szuverenitását, és a szuverenitásából eredő joghatóság alóli mentességét.

A tényállás történeti háttere: Olaszország 1943-ig Németország szövetségese volt a 2. világháborúban, majd Mussolini bukását követően átállt a szövetségesek oldalára és hadat üzent a Harmadik Birodalomnak. 1943 októberétől 1945 tavaszáig Olaszország jelentős része német megszállás alatt állt, amelynek során a német hadsereg és más német hatóságok számos hadi- és humanitárius jogi jogsértést követtek el, többek között civilek tömeges megölését, katonák hadifogoly-státuszának megtagadását, civilek és katonák kényszermunkára deportálását. 1947-ben az olasz békeszerződésben a Szövetségesek kötelezték Németországot az elhurcolt olasz javak visszaadására, valamint Olaszországot arra, hogy minden további követeléséről lemondjon a német állammal szemben. Ez a lemondás vonatkozott az állam, a kormány és az olasz állampolgárok 1939. szeptember 1. és 1945. május 8. között keletkezett minden követelésére.

A békeszerződés rendelkezései ellenére, diplomáciai tárgyalások eredményeként két nemzetközi szerződés is létrejött az olaszok és a németek között 1961-ben bizonyos kártérítési igények rendezésére. Mindkettőnek az volt a célja, hogy a német állam fizessen kártérítést az olasz államnak, valamint olasz természetes- és jogi személyeknek a 2. világháború során ért sérelmek miatt. A német állam a megállapodás szerint megfizette a kártérítést az olasz államnak (40 millió német márkát). Az egyezményekben pedig kijelentették a felek, hogy ezzel megoldottnak tekintik maguk között az ügyet, és a továbbiakban nem terjesztenek elő követeléseket egymással szemben.

1953-ban a Német Szövetségi Köztársaság elfogadta a Szövetségi Kárpótlási Törvény A Nemzeti Szocializmus Áldozatainak c. jogszabályt. Számos olasz állampolgár sikertelenül próbált kártérítéshez jutni a törvény alapján, mivel vagy nem minősült a jogszabály szerint náciak által üldözöttnek, vagy nem rendelkezett a törvény által megkövetelt németországi lakóhellyel. Német-olasz diplomáciai tárgyalások eredményeként létrejött egyrészt a fent nevezett 2 egyezmény, másrészt a Szövetségi Kárpótlási Törvényt 1965-ben módosították, amely kiszélesítette a kárpótlásra jogosultak körét, azonban még így sem fedett le minden érintett olasz állampolgárt.

2000-ben Németország létrehozott egy olyan alapítványt, amely azon egyéneknek biztosít pénzügyi támogatást, akiket a második világháború során kényszermunkára vagy koncentrációs táborba deportáltak, kivéve, ha hadifogolyoknak minősültek (a hadijog szerint a hadifogoly munkára kötelezhető). Ezen kitévéllel több ezer olyan olasz állampolgárt zártak ki

a juttatásból, akik a német állam szerint nem civilek, hanem hadifoglyok voltak és ennek keretében végeztek kényszermunkát. Az érintett olasz állampolgárok német bíróságokon pert indítottak, sikertelenül. 2004-ben a Német Alkotmánybíróság határozatban kimondta, hogy a nemzetközi jog alapján az államnak nem áll fenn kártérítési kötelezettsége az egyénnel szemben kényszermunka miatt.

Az olasz állampolgárok a német eljárásokkal egy időben, illetve ezt követően eljárást indítottak olasz helyi bíróságokon, a kártérítési követelés három tárgy köré csoportosult: 1) a megszállt területen civilek tömeges megölése; 2) civilek kényszermunkára deportálása Németországba; 3) hadifogoly státusz megtagadása az olasz hadsereg tagjai részére. Az Olasz Legfelsőbb Bíróság 2004-ben kijelentette, hogy az olasz nemzeti bíróságok jogosultak marasztalni Németországot, mivel nemzetközi bűncselekmény elkövetése esetén az államot nem illeti meg joghatóság alóli mentesség. Továbbá, az olasz bíróságok Olaszországban végrehajthatónak nyilvánítottak olyan görög bírósági ítéleteket, amelyek Németországot marasztalták el a 2. világháború során görög állampolgároknak okozott hasonló károkért. A görög bíróság által megítélt kártérítési összeg biztosítása érdekében az olasz helyi hatóságok a Comói-tó melletti, német állami tulajdonban lévő, Villa Vigoni elnevezésű ingatlanra jelzalogot jegyeztek be.

Az ügy kronológiája

1943–1945 – Olaszország jelentős része német megszállás alatt

2004 – az Olasz Legfelsőbb Bíróság szerint a 2. világháború során elkövetett nemzetközi bűncselekmények miatti kártérítési ügyben nem illeti meg joghatóság alóli mentesség Németországot

2004–2011 – olasz bíróságok jogerősen elmarasztalják a német államot az 1943 és 1945 között jogellenesen elkövetett cselekményekért, és kártérítés fizetésre kötelezik

2007 – Jelzalog bejegyzése a Villa Vigonira

2008 – Németország keresettel él Olaszország ellen a Nemzetközi Bíróságon

2011 – a Nemzetközi Bíróság engedélyezi Görögország számára a perbelépést beavatkozóként

2012 – Ítélethirdetés

A felek kérelme

A német állam kérte a Bíróságot, hogy

- marasztalja el Olaszországot az olasz bíróságok ítéletei miatt, amellyel megsértették Németország joghatóság alóli mentességét és szuverenitását;
- kötelezze Olaszországot a Villa Vigoni ingatlanra bejegyzett jelzalog törlésére;
- marasztalja el Olaszországot a görög bírósági ítéletek végrehajthatóvá nyilvánítása miatt, amellyel megsértették a német állam joghatóság alóli mentességét; és
- Olaszország adjon a választása szerinti biztosítékot arra nézve, hogy többé a szervei nem sértik meg Németország szuverenitását.

Az olasz állam kérte a Nemzetközi Bíróságot, hogy

- utasítsa el Németország kérelmét, kivéve a Villa Vigoni-val kapcsolatos kérelmet, amely tekintetében hajlandó törölni a jelzalogot; és
- Németország fizessen kártérítést azon olasz állampolgároknak, akik eddig nem részesültek benne az 1943–45 közötti humanitárius jogsértésekre tekintettel.

A felek álláspontja

A német álláspont szerint az olasz cselekmények sértik a szuverenitását és az abból fakadó eljárési joghatóság alóli mentességét. Németország elismeri, hogy 1943 és 1945 között humanitárius jogsértést követett el olasz állampolgárok sérelmére, azonban véleménye szerint az 1947. évi és az 1961. évi szerződésekkel teljesítette kártérítési kötelezettségét, irányában Olaszország – saját és állampolgárai nevében egyaránt – lemondott a további követelésekről.

Olaszország álláspontja szerint Németország továbbra is jogsértő, mivel az elmúlt évtizedek alatt sem fizetett kártérítést minden olyan olasz állampolgárnak, akikkel szemben humanitárius jogsértést követett el 1943 és 1945 között. Olaszország szerint a humanitárius jog *ius cogens*/kogens jog, amelynek a súlyos megsértésért továbbra is felelős Németország. A *ius cogens* magasabb rangú szabály, mint az eljárési mentesség, így Olaszország jogosult eljárni. Olaszország azzal is érvelt, hogy végsőlegesen jelleggel alkalmazta a nemzeti eljárást, miután a nemzetközi próbálkozásai, a két fél tárgyalásai nem vezettek eredményre az elmúlt évtizedekben. Véleménye szerint kártérítési igények esetében a külföldi államnak nincs eljárési joghatóság alóli mentessége. Olaszország elismerte, hogy a Villa Vigoni ingatlannal szembeni cselekménye sérti a nemzetközi jogot.

A Nemzetközi Bíróság megállapításai

a) Joghatóság

Egyik fél sem vitatta a Nemzetközi Bíróság joghatóságát, amelyet Németország az 1957. évi, a viták békés rendezéséről szóló európai egyezményre alapított. Az egyezmény 1961-ben lépett hatályba a két állam között. Mindezek ellenére a Bíróság hivatalból vizsgálta a joghatóságát, és megállapította, hogy a Németország keresetében foglalt kérelmek szempontjából a releváns időpont a 2004 és 2011 közötti időszak és nem az 1943-45 közötti. A német állam kérése nem arra irányult, hogy a Bíróság a második világháború eseményeit minősítse, hanem az olasz bíróságok elmúlt években hozott határozatait. Így a Bíróság jogosult érdemben eljárni a német kérelem tekintetében.

Az olasz ellenkereset 2. pontját illetően azonban a joghatóság hiányát állapította meg, és elutasította azt egy 2010. évi végzésben. Olaszország szerint a német állam folyamatos jogsértésben van 1945 óta, mivel azóta nem tette jóvá a humanitárius jogsértéseit bizonyos olasz állampolgárok irányában. Olaszország azt is hangsúlyozta, hogy a nemzeti eljárásokra csak azért volt szükség, mert a német állam nem tett eleget kártérítési kötelezettségének. A Nemzetközi Bíróság kijelentette, hogy a joghatóság alapját képező európai egyezmény szerint csak annak hatályba lépése, tehát 1961 utáni események tekintetében van joghatósága, tehát nem vizsgálhatja az 1943 és 1961 közötti cselekményeket (sem a jogsértéseket, sem az azt követő releváns nemzetközi szerződéseket).

b) Az eljárás alóli mentesség és a szuverenitáshoz való jog

A Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy a szuverenitáshoz való jog a nemzetközi jog alapelve, amelynek szokásjogi úton kialakult eleme az idegen joghatóság alóli mentesség. Noha létezik két nemzetközi szerződés is az államok immunitásáról, egyik az Európa Tanács keretében (1972), másik az ENSZ keretében (2004) jött létre, egyik sem hatályos a két állam között. A két megállapodás azonban hasonlóan rendelkezik az eljárési mentességről, mindkettő elismeri, mint az állam jogát. Sőt, az ENSZ egyezménye a nemzetközi szokásjog bizonyítékának tekinthető. A Bíróság hivatkozik a Nemzetközi Jogi Bizottság 1980-ban, a témáról készített jelentésére is, amely szintén az állami immunitást szintén a nemzetközi szokásjogban „régén meggyökerezettnek” tekinti.

A mentesség eljárásjogi természetű, és teljes mértékben elhatárolható attól az anyagi jogi természetű vitától, ami az ügy alapja, tehát az olasz bíróságok eljárása alóli mentesség, az 1943 és 1945 között elkövetett jogsértésektől.

Mindkét állam elismerte, hogy az eljárás alóli mentesség mára nem teljes körű, az állam kereskedelmi, gazdasági, egyéb magánjogi jellegű tevékenysége esetén csak korlátozott eljárás alóli mentessége van. Ezzel szemben az állam közjogi cselekménye, amelyet a szuverenitása gyakorlása során hajt végre, továbbra is mentes az idegen joghatóság alól. A jelenlegi ügyben az olasz nemzeti bíróságok – ahogyan azt az olasz állam képviselője elismerte a szóbeli szakaszban – a német állam közjogi jellegű, szuverén cselekedeteit ítélik meg.

c) A közjogi jellegű, szuverén cselekedetekkel okozott károk

Olaszország véleménye szerint nem illeti meg Németországot eljárás alóli mentesség, annak ellenére sem, hogy az állam közjogi cselekményeiről van szó. Olaszország szerint az eljárás alóli mentesség nem vonatkozik az alábbi esetekre:

- i) ha az állam a szuverén cselekményével halált, súlyos sérülést vagy kárt okoz a másik állam területén; vagy
- ii) ha az állam a szuverén cselekményével, annak helyétől függetlenül, *ius cogens*-t sért; vagy
- iii) ha a kárt szenvedett személyeknek nincs más lehetősége az igényük érvényesítésére.

A Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy valóban korlátozott az állam immunitása az Olaszország által hivatkozott i) esetben, azonban ez a korlátozás csak az állam nem közjogi cselekményeivel okozott halálra, károkra vonatkozik. Tipikusan ilyen eset az állam képviselője által okozott autóbaleset, és a szokásjog alapján semmi nem támasztja alá, hogy ilyen korlátozás lenne a hadsereg cselekményei tekintetében is. A Nemzetközi Bíróság, megvizsgálva az immunitásról szóló nemzetközi szerződéseket, az államok gyakorlatát és nemzeti bírósági döntéseket, arra a következtetésre jutott, hogy kizárólag az olasz és a görög nemzeti bíróságok állították, hogy nincs eljárási mentessége egy idegen államnak háború idején a hadserege által okozott károk tekintetében induló nemzeti eljárás alól.

A Nemzetközi Bíróság vizsgálta a ii) pontban hivatkozott kivételt is, miszerint a német államot azért nem illeti meg joghatóság alóli mentesség, mivel feltétlen alkalmazást igénylő normát sértett. Németország nem vitatta, hogy súlyosan megsértette a humanitárius jogot, azonban állítása szerint ez még nem fosztja meg a mentességhez való jogától. A Bíróság vizsgálta, hogy a nemzetközi jog fejlettsége eljutott-e már arra a szintre, hogy súlyos emberi jogi vagy humanitárius jogi jogsértések miatti kártérítési igények esetén az azt elkövető államot nem illeti meg mentesség más állam szerveinek eljárása alól. Megállapítása szerint nem jutott el idáig még a nemzetközi jog, tehát a szokásjog nem támasztja alá, hogy *ius cogens* normasértés miatti magánjogi kártérítési igények követelése esetén az állam immunitása megszűnne. A Bíróság hangsúlyozta, hogy ez a megállapítás a magánjogi jellegű, kártérítési igényekre vonatkozik, és nem az állam nevében eljáró, a jogsértést megvalósító személy büntetőjogi felelősségére.

Olaszország iii) pontban tett állítására a Bíróság azt válaszolta, hogy a nemzetközi gyakorlatban nem találunk olyan fegyveres összeütközést, amelyet követően minden sértett személy egyenként kártérítésben részesült volna. Bevett gyakorlat az államok között, hogy a békeszerződésben kikötnek egy becsült jóvátételi összeget, amelyet az egyik állam megfizet a másiknak, vagy lemondanak az egymással szembeni követelésekről. A Bíróság elismerte, hogy Németország számos módon és jelentős összegben nyújtott pénzbeli jóvátételt az olasz államnak, illetve egyes olasz állampolgároknak. Mindazonáltal a Bíróság „meglepően és sajnálattal” állapítja meg, hogy Németország számos olyan olasz katonát nem tart kártérítésre jogosultnak (a 2001. évi törvény alapján), akiktől megtagadta a hadifogoly státuszt. A Bíróság hangsúlyozta, hogy az idegen állam joghatósága alóli mentesség nem jelenti azt, hogy egy államnak ne lenne kötelessége a nemzetközi jogsértéseit jóvátenni. Az államok nemzetközi

jogsértésért való felelősségét nem befolyásolja a nemzeti eljárás alóli mentesség. A Bíróság azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy mivel Németország több ízben is fizetett jóvátételt Olaszországnak, mélyrehatóan vizsgálni kellene, vajon Olaszország megfelelően kompenzálta-e abból a saját állampolgárait. Önmagában az a tény, hogy egyes állampolgárok nem részesültek a jóvátételből, nem jelenti azt, hogy igényelhetnék a jogsértő állammal, tehát Németországgal szemben. A fennmaradó kártérítési igények rendezését nemzetközi tárgyalások útján kell lebonyolítani, és nem azzal, hogy nemzeti bíróságok elítélik a másik államot.

d) A Villa Vigoni ingatlannal szembeni korlátozó intézkedések

A Villa Vigoni ingatlanra bejegyzett jelzalog alapja egy 2006-os firenzei bírósági határozat, amely végrehajthatónak nyilvánította Olaszországban egy görög bíróság ítéletét. A görög bíróság elmarasztalta Németországot és kártérítés fizetésére kötelezte a 2. világháború során Görögországban elkövetett humanitárius jogsértés, nevezetesen civilek tömeges lemészárlása miatt. A görög kormány, tekintettel érintettségére, kérelmezte, hogy a perbe beléphessen beavatkozóként. Ezt a Bíróság 2011-ben engedélyezte számára.

A per során az olasz állam bejelentette, hogy 2010-ben felfüggesztették az ingatlannal szembeni jelzalogot, tekintettel a jelenlegi eljárásra és egyúttal az olasz állam vállalja a jelzalog végleges törlését az ingatlan-nyilvántartásból.

A Nemzetközi Bíróság megállapította, hogy az olasz állam részéről nemzetközi jogsértő volt a jelzalog bejegyzése, mivel a Villa Vigoni a német állam által, kulturális célokra, non-profit módon használt ingatlan, amelynek fő feladata a német-olasz kulturális kapcsolatok előmozdítása. A kulturális központ létesítéséről a két állam 1986-ban állapodott meg és azóta közösen igazgatják. A Bíróság a nemzetközi szokásjog és az államok immunitásáról szóló, még nem hatályos 2004. évi ENSZ-egyezmény alapján kijelentette, hogy egy idegen állam tulajdonában lévő ingatlannal szemben korlátozó intézkedést alkalmazni csak akkor lehet, ha az alábbi feltételből legalább egy teljesül:

- i) az ingatlant nem kormányzati céllal, haszonszerző tevékenység folytatására használják; vagy
- ii) a tulajdonos állam kifejezett beleegyezésével; vagy
- iii) a tulajdonos állam az ingatlant olyanként jelölte meg, mint amely bírósági követelés kielégítésére felhasználható.

Jelen ügyben egyik feltétel sem teljesül, így Olaszország megsértette nemzetközi kötelezettségét Németországgal szemben.

e) A görög ítéletek végrehajthatóvá nyilvánítása Olaszországban

Németország szerint a görög bíróságok ítélete, ugyanúgy, ahogyan az olasz bíróságoké, sérti a szuverenitását, azonban jelen ügyben a Nemzetközi Bíróság ezt nem jogosult vizsgálni, mivel a görög állam nem peres fél. A német állam annak a megállapítását kérte, hogy a végrehajthatóvá nyilvánító olasz határozatok sértik-e az immunitását. A Bíróság szerint az olasz államnak igaz, hogy nem a görög ügy érdemi eldöntése volt a feladata, azonban amikor a végrehajthatóságról döntött, vizsgálnia kellett volna azt, hogy ezzel megsérti-e egy másik állam immunitását. Más szóval, fel kellett volna tennie magának a kérdést, hogy ha a külföldi ítélettel azonos tényállású ügy fekérdne előtte, akkor kötelezné-e a nemzetközi jog az alperes állam immunitásának tiszteletben tartására. Mivel a válasz erre igen, így az olasz bíróságok megsértették Németország szuverén jogait.

Az ítélet rendelkező része

A Nemzetközi Bíróság

- megállapította, hogy Olaszország megsértette Németország nemzetközi jog alapján fennálló immunitását, amikor
 - o az 1943-45 közötti humanitárius jogsértések miatti helyi kártérítési jogvitában eljárta vele szemben,
 - o jelzalogot jegyzett be a Villa Vigonira, és
 - o végrehajthatónak nyilvánította görög bíróságok Németországgal szembeni ítéleteit Olaszországban;
- kötelezte Olaszországot, hogy valamilyen, az általa választott módon, érvénytelenítse az olasz bíróságok és más hatóságok olyan határozatait, amellyel megsértette Németország immunitását;
- nem adott helyt Németország azon követelésének, mely szerint Olaszország adjon biztosítékot arra, hogy a jövőben nem sérti meg a német immunitást. A Bíróság felhívta Németország figyelmét, hogy a nemzetközi jog egyik alapelve a jóhiszeműség, így nem feltételezhető, hogy Olaszország újra elkövetne egy ilyen jogsértést.

X.4. AZ ÉSZAKI-TENGERI KONTINENTÁLIS TALAPZATTAL KAPCSOLATOS ÜGYEK

(NSZK v. Dánia és NSZK v. Hollandia - 1968)

Az ügy jelentősége

Az ügy a kontinentális talapzat jogi helyzetével és annak a parti államok közötti elhatárolásánál alkalmazandó elvek meghatározásával segítette a nemzetközi jog fejlődését.

Tényállás

1966-ban Dánia és Hollandia egyezményben határozták meg a területeikhez tartozó kontinentális talapzaton húzódó határvonalat. Mivel mindketten részesei voltak az 1958. április 29-én kelt kontinentális talapzatról szóló Genfi Egyezménynek (továbbiakban Genfi Egyezmény), ezért a határmegvonáshoz az Egyezmény 6. cikkének 2. bekezdésében meghatározott egyenlő távolság elvét alkalmazták. Eszerint a határ az a vonal, amelynek minden pontja egyenlő távolságra van azon alapvonal legközelebbi pontjaitól, amelytől mindegyik állam parti tengerét mérik. A Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) területe felé eső rész elhatárolásában viszont nem tudtak megegyezni, mert az NSZK egyrészt nem ratifikálta, csak aláírta az Egyezményt, rá tehát nem kötelező a benne foglalt szabályozás, így ő megtagadta az egyenlő távolság elvének alkalmazását. Emellett kifogásolta, hogy az elv alapján meghatározott határ szerint sokkal kisebb terület jutott volna neki, mint ha a partvonal hosszához arányosították volna az egy államra eső részt.

A vitát nem tudták elrendezni, ezért 1967-ben Bonnban aláírtak két egyezményt, egyet Dánia és az NSZK, és egy másikat Hollandia és az NSZK között, miszerint a vitát végleges döntés végett a Nemzetközi Bíróság elé terjesztik, és a végső határ-megállapításra majd a bíróság ítéletének fényében kerül sor. A Nemzetközi Bíróság a két ügyet egy 1968. április 26-án kelt végzésben egyesítette, majd együtt tárgyalta.

Az ügy kronológiája

- 1958. Genf: a kontinentális talapzatról szóló egyezmény megszületése
- 1966. márc. 31: a dán-holland egyezmény megszületése
- 1967. febr. 2., Bonn: a felek egyezményei a vita Nemzetközi Bíróság elé utalásáról
- 1968. ápr. 26.: a Nemzetközi Bíróság egy végzéssel egyesíti az ügyeket
- 1969. febr. 20.: az ítélet megszületése
- 1971. jan. 28.: a végleges határszerződés

A felek álláspontja

A felek megállapodásukban elsősorban arra kérték a Nemzetközi Bíróságot, hogy a kontinentális talapzatra vonatkozó határmegvonási elveket és az alkalmazandó nemzetközi jogszabályokat állapítsa meg, amely alapján majd ők maguk fogják az ítélet megszűnése után rendezni a fennálló helyzetet. (Az tehát nem szerepelt a kereseti kérelemben, hogy a Nemzetközi Bíróság állapítsa meg a határvonalat a három ország kontinentális talapzata vonatkozásában.)

Dánia és Hollandia álláspontja azon az elven alapul, amely alapján az 1966-os szerződésük is született, a Genfi Egyezmény 6. cikkén. A cikk szerint, ha az egyezményben részes felek nem tudnak megállapodni a határmegvonás kérdésében, akkor az egyenlő távolság elvét kell alkalmazni, hacsak nincs olyan speciális körülmény, amely indokolná az elvtől való eltérést, ilyen azonban az NSZK esetében nem áll fenn.

Az NSZK álláspontja szerint az Északi-tenger alatt húzódó kontinentális talapzat, a Norvég-árkot kivéve, sehol sem éri el a 200 méteres mélységet, ezért a vitás felek mindegyikének joga van azt a lehetőségek szerint teljes hosszúságban a magáénak tekinteni. Az államokat a partvonalukkal arányos mértékben illeti meg igazságos és méltányos rész a kontinentális talapzathoz. Hozzátette azt is, hogy az egyenlő távolság elve itt azért sem alkalmazható, mert az NSZK partvonala olyan sajátos fizikai jellemzőkkel bír, amelyek így, mint speciális körülmény, indokoltá teszik az egyenlő távolság elvének mellőzését.

A Nemzetközi Bíróság megállapításai

(1) Az igazságos és méltányos rész kérdése

A bíróság először azt a tényt szögezte le, hogy az ügyben nem a kontinentális talapzat felosztásáról van szó, hanem azon, a parti államokat megillető részek elhatárolásáról. Kifejtette, hogy az NSZK által hivatkozott igazságos és méltányos rész doktrínája ellentétes magával a kontinentális talapzatra vonatkozó alapvető tétellel, mely szerint a parti államnak a szárazföldi területének meghosszabbításaként értelmezett talapzathoz *ipso facto* és *ab initio* joga van, és ez a jog minden külön jogi aktus nélkül gyakorolható.

(2) A Genfi Egyezmény 6. cikkének alkalmazása

A bíróság megállapította, hogy a vita eldöntésére ez az egyezmény nem alkalmazható, mivel az NSZK azt csak aláírta, nem ratifikálta, így a benne foglalt rendelkezések nem kötik. A Nemzetközi Bíróság ezzel kapcsolatosan leszögezte, hogy az NSZK-ra csak akkor lenne kötelező ratifikálás hiányában a Genfi Egyezmény, ha az elismerésre vonatkozó magatartása

kétséget kizáró és egyértelmű lenne. Ezen felül még a részes feleknek is lehetőségük volt, hogy a 6. cikk vonatkozásában, a 12. cikk alapján fenntartással éljenek, tehát még akkor sem mindig egyértelmű és biztos a cikk alkalmazhatósága, ha az egyezményben részes felekről van szó. Az NSZK esetében pedig az egyértelmű, kétséget kizáró nyilatkozatok is hiányoznak, amelyek alátámasztanák a holland-dán érveket, ezért a Genfi Egyezmény és az abban foglalt egyenlő távolság elve ebben a jogvitában nem alkalmazható.

(3) Az egyenlő távolság elvének kérdése és a nemzetközi szokásjoghoz való viszonya

Dánia és Hollandia többek között arra is hivatkozott, hogy az egyenlő távolság elve olyan, kontinentális talapzatokra vonatkozó nemzetközi szabály, ami szokásjogi jellegéből fakadóan szükségképpen kötelező az NSZK-ra is. Szerintük egy államnak a kontinentális talapzat feletti joga abból ered, hogy az az államterületének víz alatti folytatása, így azon is fennáll a szuverenitása. Ebből kiindulva a *közelség elvét* kell követni, amikor az ilyen területeket el kell határolni az államok között, vagyis hogy minden államnak az az övezet jusson a kontinentális talapzathoz, amely a saját partjaihoz közelebb van, mint bármely más állam partjaihoz.

A bíróság kifejtette, hogy a felek állítása ésszerű, de az egyenlő távolság elve akkor sem az egyetlen, szükségképpen elv, amelyet a kontinentális talapzaton való határmegvonásra alkalmazhatnak. Az pedig, hogy egy szokásjogi szabályról van szó, valószínű, hogy egy téves feltételezésen alapul. 1945. szeptember 28-án az USA elnöke, Truman, egy beszédében előadta a kontinentális talapzatra, és az azon való állami határok kijelölésére vonatkozó álláspontját az USA-nak, és ekkor beszélt arról, hogy elsősorban az államok közötti egyenlő távolság elvét tiszteletben tartó kölcsönös megegyezés az, ami a döntő tényező egy elhatárolásnál. Ez az álláspont ugyan tükröződik az 1958-ban megszületett Genfi Egyezmény rendelkezéseiben is, azonban az Egyezmény szövege a kölcsönös megegyezést előtérbe helyezi, és csak annak hiányában nyúl az egyenlő távolság elvének alkalmazásához, amelynek alkalmazhatóságát ki is zárja, amennyiben valamilyen különleges körülmény áll fenn.

A bíróság továbbá azon az alapon is tagadta az egyenlő távolság elvének szokásjogi jellegét, hogy maga a Genfi Egyezmény ad lehetőséget arra a 12. cikkében, hogy az államok fenntartással élhessenek a 6. cikk vonatkozásában, és kizárják annak alkalmazhatóságát. Ez a tény kizárja azt, hogy a rendelkezés általános normatív tartalommal bírjon, ami pedig a szokásjog egyik legfőbb követelménye.

A bíróság azt is kifejtette, hogy ahhoz, hogy egy egyezményben foglaltakat szokásjogi szabálynak, általános nemzetközi jogi normának lehessen tekinteni, az kell, hogy minél több állam ratifikálja, és a reprezentatív részvétel bizonyítsa azt, hogy az adott szabályt a nemzetközi közösség elfogadta. Jelen esetben ehhez még kevés idő telt el 1958 óta, ami önmagában nem lenne akadály, viszont elengedhetetlenül szükséges az államok egységes és egyöntetű gyakorlata a szokásjogi szabály megállapításához, ami viszont kétséget kizáróan hiányzik. Ezért az egyenlő távolságok elvét semmiképpen sem tekinthetjük szokásjogi szabálynak.

Az ítélet - következtetések

A Bíróság 11 szavazattal 6 ellenében következő megállapításokat tette az ítéletben:

- az egyenlő távolságok elvének alkalmazása (az 1958. évi kontinentális talapzatról szóló egyezmény 6. cikke) a felek esetében nem kötelező;
- nem létezik egységes, minden esetre kötelező határmegvonási elv a kontinentális talapzat államok közötti elhatárolására;
- a határmegvonás az érdekelt felek közötti, igazságos elvek alapján létrejött megegyezéstől függ;
- a feleknek a határmegvonáskor figyelembe kell venniük a partvonalak rajzolatát, valamennyi speciális jellemzőt, a kontinentális talapzat geológiai és fizikai tulajdonságait;
- tiszteletben kell tartani a kontinentális talapzat és a partvonal hossza közötti ésszerű arányosságot;
- az államot megillető kontinentális talapzatot az államterület víz alatti természetes folytatásának kell tekinteni, emiatt nem terjedhet ki olyan területre, amely más államterület folytatásának minősül;
- amennyiben a határmegvonás során átfednék egymást az egyes államok területei, akkor azt a feleknek kölcsönös megegyezéssel kell elhatárolniuk, megegyezés hiányában pedig minden államot egyenlő rész illet meg, de abban is megegyezhetnek, hogy közös joghatóság alá vonják az adott területet.

(A Nemzetközi Bíróság ítéletét alapul véve a felek tárgyalásokat folytattak, és végül 1971. január 28-án kötötték meg a határmegvonásra vonatkozó szerződésüket.)

X.5. LAGRAND-ÜGY

(Németország v. Amerikai Egyesült Államok - 2001)

Az ügy jelentősége

Az eset a diplomáciai védelem problematikáját, valamint a konzuli kapcsolatok jogát szabályozó 1963. évi Bécsi Egyezmény alapján az államokat terhelő jogokat és kötelezettséget világítja meg.

A tényállás

A német állampolgárságú Karl és Walter LaGrand gyermekkoruk óta az Egyesült Államok területén éltek, 1982-ben tartóztatták le őket egy bankrablásban való részvétel miatt, amelyben a bank vezetője meghalt, és egy másik alkalmazott is súlyosan megsérült. 1984-ben az arizonai bíróság mindkettejüket halálra ítélte. A konzuli kapcsolatok jogát szabályozó 1963. évi Bécsi Egyezmény 36. cikke⁵ értelmében az Amerikai Egyesült Államok

⁵ A konzuli kapcsolatokról Bécsben, 1963. április 24-én elfogadott egyezmény (Magyarországon az 1987. évi 13. tvr. hirdette ki) 36. cikke:

1. A küldő állam honosaival kapcsolatos konzuli feladatok gyakorlásának megkönnyítése érdekében:
a) a konzuli tisztviselőknek joguk van ahhoz, hogy a küldő állam honosaival szabadon érintkezzenek és őket felkeressék. A küldő állam honosainak ugyanígy joguk van ahhoz, hogy a konzuli tisztviselőkkel érintkezzenek és őket felkeressék;
b) amennyiben az érdekelt személy ezt kéri, a fogadó állam illetékes hatóságai kötelesek késedelem nélkül értesíteni a küldő állam konzuli képviseletét, ha annak konzuli kerületében a küldő állam honosságával rendelkező valamely személyt letartóztattak, bebörtönöztek, előzetes letartóztatásba helyeztek vagy bármely más módon feltartóztattak. A letartóztatott, bebörtönzött, előzetes letartóztatásba helyezett vagy bármely más módon feltartóztatott személy részéről a konzuli képviselethez intézett mindenfajta közlést, a fogadó állam illetékes

(továbbiakban USA) illetékes hatóságának haladéktalanul értesítenie kellett volna a LaGrand testvéreket arról a jogukról, hogy a német konzulátussal érintkezésbe léphetnek. Az USA elismerte, hogy ennek a kötelezettségének nem tett eleget, és a testvérek csak 1992-ben léptek kapcsolatba a német konzulátussal, azután, hogy erről a jogukról egyéb módon tudomást szereztek. Ekkor azonban már az USA eljárási késedelem, hiba miatt nem adott lehetőséget az ítélet kifogásolására. Karl LaGrandot 1999. február 24-én kivégezték. A német állam ekkor a Nemzetközi Bíróság elé vitte az ügyet, ami 1999. március 3-án ideiglenes intézkedést rendelt el, amellyel arra kötelezte az USA-t, hogy a bíróság eljárásának befejezéséig tegyen meg minden olyan intézkedést, amely megakadályozza Walter LaGrand kivégzését és az ügyben való bárminemű intézkedés megtételét. A kivégzést azonban még ezen a napon végrehajtották.

Az ügy kronológiája

- 1982: a LaGrand testvérek letartóztatása
- 1984: a halálos ítélet megszületése
- 1992: a testvérek kapcsolatba lépnek a német konzulátussal
- 1999. február 24.: Karl LaGrand kivégzése
- 1999. március 2.: Németország kereseti kérelmet nyújt be a Nemzetközi Bírósághoz
- 1999. március 3.: a Nemzetközi Bíróság ideiglenes intézkedése; Walter LaGrand kivégzése
- 2001. június 21.: a Nemzetközi Bíróság ítélete

A felek álláspontja

Németország arra kéri a Nemzetközi Bíróságot, hogy állapítsa meg, a következőket:

- az USA megsértette az 1963. évi Bécsi Egyezmény 36. cikk 1 bekezdés c) pontját azáltal, hogy nem értesítette a LaGrand testvéreket a letartóztatásuk után az Egyezményben foglalt jogaikról és lehetőségeikről, valamint azzal, hogy ezáltal megfosztotta Németországot attól, hogy konzuli jogait gyakorolja, és így két német állampolgárt kivégeztek. Ezen felül a diplomáciai védelem nyújtásának lehetőségétől is megfosztotta Németországot, és ezzel megsértette a fent említett egyezmény 5. cikkét, valamint a 36. cikk 1 bekezdését;
- az USA megsértette az Egyezmény 36. cikkének 2 bekezdését azzal, hogy a nemzeti jogában élő eljárási késedelem, hiba doktrínája miatt akadályozta a testvéreket abban, hogy a konzuli kapcsolatfelvételt követően kifogásolhassák az ítéletüket, és ezáltal a 36. cikkben foglalt célok nem valósulhattak meg;
- az USA megsértette a Nemzetközi Bíróság ideiglenes intézkedésében foglaltakat azáltal, hogy elmulasztotta megtenni azokat az intézkedéseket, amelyek megakadályozták volna

hatóságai ugyancsak késedelem nélkül kötelesek továbbítani. E hatóságok kötelesek késedelem nélkül felvilágosítani az érdekelt személyt a jelen bekezdés alapján biztosított jogairól;

c) a konzuli tisztviselőknek joguk van ahhoz, hogy a küldő állam letartóztatott, bebörtönzött, előzetes letartóztatásba helyezett vagy bármely más módon feltartóztatott honosát felkeressék, vele személyesen beszéljenek, illetve levelezzenek és ellássák jogi képviselőtét. A konzuli tisztviselőknek joguk van felkeresni a küldő állam olyan honosait is, akiket konzuli kerületükben bírói ítélet alapján bebörtönöztek vagy fogvatartanak. A konzuli tisztviselőknek azonban tartózkodniuk kell a bebörtönzött, előzetes letartóztatásba helyezett vagy bármely más módon feltartóztatott személy érdekében való fellépéstől, ha az illető ezt kifejezetten ellenzi.

2. A jelen Cikk 1. bekezdésében említett jogokat a fogadó állam törvényei és más jogszabályai keretében kell gyakorolni, de e törvényeknek és más jogszabályoknak lehetővé kell tenniük azon célok teljes megvalósulását, amelyek érdekében a jelen Cikk az említett jogokat biztosítja.

Walter LaGrand kivégzését és bárminemű intézkedést az ügyében a bíróság eljárásának befejezéséig;

- az USA köteles biztosítékot adni Németország számára, hogy a jövőben ilyen jogsértést nem fog elkövetni, különösképpen a halálbüntetések esetén fontos, hogy biztosítson felülvizsgálati jogot.

Az USA elismerte, hogy megsértette a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi Bécsi Egyezményt, amikor nem tájékoztatta azonnal a LaGrand testvéreket az Egyezményből fakadó jogaikról, és vállalta, hogy ezért bocsánatot kér Németországtól, és megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy a jövőben ilyen eset ne fordulhasson elő. A további német követeléseket nem ismerte el, ugyanis véleménye szerint Németország tulajdonképpen azt kéri a bíróságtól, hogy kvázi fellebbviteli bírósággént járjon el egy nemzeti büntetőügyben.

A Nemzetközi Bíróság megállapításai

(1) A joghatóság kérdése

Németország a Nemzetközi Bíróság joghatóságát az 1963. évi Bécsi Egyezményhez fűzött 1963. április 24-én kelt jegyzőkönyv (továbbiakban Jegyzőkönyv) 1. cikkére alapította, amely szerint az Egyezmény alkalmazásából, illetve értelmezéséből eredő viták megalapozzák a bíróság joghatóságát. Az USA elismerte az Egyezmény megsértését, és a vonatkozó cikk tekintetében a Nemzetközi Bíróság hatáskörét. Véleménye szerint azonban a Németország által hivatkozott diplomáciai védelem kérdésköre (mint a testvérek által elszenvedett egyéni jogsérelem orvoslása az állampolgárság szerinti ország fellépésével) az általános nemzetközi jogi szabályokból ered, és nem az 1963. évi Bécsi Egyezmény rendelkezik róla (ez csak a konzuli segítségnyújtást szabályozza), így ebben a tárgyban nem áll fenn a Nemzetközi Bíróságnak a Jegyzőkönyv szerinti joghatósága. Ugyanez vonatkozik a bíróság ideiglenes intézkedésének megsértésére vonatkozó kérdés elbírálására, és Németországnak arra a kérésére is, miszerint a bíróság kötelezze az USA-t olyan biztosíték adására, amely kizárja a jövőben hasonló esetek előfordulását. Olyan kötelezettség keletkeztetésére ugyanis nem jogosult a bíróság, amely jellegében különbözik azoktól a kötelezettségektől, amelyekkel az USA-nak az Egyezményhez való csatlakozáskor számítania kellett.

A Nemzetközi Bíróság elutasította az USA érvelését. Álláspontja szerint nemcsak az 1963. évi Bécsi Egyezmény szövegének megsértése, hanem az általa keletkeztetett jogok sérelmének elbírálása is a bíróság joghatóságába tartozik. Ami pedig a bíróság által hozott ideiglenes intézkedést illeti: amennyiben a bíróság joghatósága megállapítható egy jogvita kapcsán, akkor az minden vele összefüggő, a felek jogait védő intézkedés megsértésének elbírálására is kiterjed. Ugyanez vonatkozik a bíróság által alkalmazható szankciókra, konkrétan a biztosítékadás elrendelésére: ha a bíróságnak kiterjed a hatásköre a vita eldöntésére, akkor nem szükséges külön hatáskör a megfelelőnek ítélt szankció elrendelésére sem.

(2) A német kereseti kérelem elfogadhatósága

Az USA elismerte, hogy megsértette az 1963. évi Bécsi Egyezmény rendelkezéseit, de alaptalannak tartotta Németország kereseti kérelmének többi részét, ugyanis véleménye szerint ezekben Németország tulajdonképpen arra kérte a bíróságot, hogy fellebbviteli fórumként járjon el egy nemzeti büntetőügyben. Hivatkozott továbbá Németország késedelmére, hiszen a fivéreknek 1992-ben sikerült érintkezésbe lépnie a konzulátussal, de az

semmit sem tett egészen 1999-ig. Emellett kifejtette azt is, hogy a testvérek nem merítették ki a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket, emiatt pedig Németország nem nyújthat diplomáciai védelmet.

A Bíróság nem fogadta el az USA érveit. Az, hogy a bíróság feladata többek között az Egyezmény vonatkozó rendelkezéseinek elemzése, valamint az alkalmazható szankciók meghatározása, nem jelenti, hogy fellebbviteli bíróságként járna el egy nemzeti ügyben. Ami a rendelkezésre álló jogorvoslat kimerítését, és a „késedelmes” konzuli fellépést illeti, a bíróság álláspontja az volt, hogy mivel az USA volt az, aki elmulasztotta értesíteni a testvéreket a jogaikról, ezért nem hivatkozhat emiatt elfogadhatatlanságra. Hiszen ha sor került volna konzuli eljárásra, akkor a testvérek talán hatékonyabban érvényesíthették volna a bíróság előtt a jogaikat, a konzuli fellépésre pedig egyébként sincs határidő szabva.

(3) A 36. cikk 1. bekezdés b) pontja

Az USA elismerte, hogy elmulasztotta a jelen cikkben foglalt azon kötelezettségét, hogy közvetlenül a letartóztatást és elzárást követően értesítse a fivéreket az egyezményben foglalt jogaikról. A német fél szerint az 1. bekezdés b) pontjának megsértése, egyben az egész bekezdés megszegését is jelentette, ezen felül az amerikai eljárási szabályok miatt Németországnak a tárgyalási szakaszon kívüli beavatkozása az ügybe már nem is lett volna képes ilyen súlyú jogsérelmet helyreállítani. Hivatkozott továbbá arra, hogy a 36. cikk megsértése egyéni jogsérelmet jelent. Ezzel szemben az USA arra hivatkozott, hogy 1992 óta szabadon gyakorolhatták volna a felek a konzuli jogokat, erre azonban sokáig nem került sor. Ezen felül amerikai vélemény szerint pedig az 1963. évi Bécsi Egyezmény alapján a konzuli értesítés és kapcsolatfelvétel államokat, és nem egyéneket megillető jog még akkor sem, ha az államnak joga van konzuli védelemben részesíteni őket.

A bíróság álláspontja szerint a 36. cikk 1. bekezdésének rendelkezései egységet képeznek, ezért bármelyik elem megsértése a többi megsértését is maga után vonja, egyéni jogokat képeznek, ezért a Jegyzőkönyv 1. cikke alapján a nemzeti bíróság előtt is lehet rájuk hivatkozni.

(4) A 36. cikk 2. bekezdésében foglalt kötelezettség kérdése

Ezen cikk alapján az USA köteles biztosítani azt, hogy a belső jogi rendelkezési ne akadályozzák a cikkben foglalt célok érvényesülését. A bíróság álláspontja szerint ez nem arra kötelezi az államot, hogy külön jogorvoslati rendelkezéseket alkossanak, a lényeg az, hogy a fogadó állam jogi rendelkezéseit az 1. bekezdésben foglalt jogokkal összhangban alkalmazzák, ezért magában az eljárási hiba, késedelem doktrínája sem jelent jogsértést. Probléma akkor van, ha a doktrína alkalmazása akadályozza a 36. cikk 1. bekezdésében foglaltak érvényesülését.

(5) A Nemzetközi Bíróság ideiglenes intézkedésének megsértése

A vita itt az ideiglenes intézkedés kötelező ereje körül forgott, amit az USA nem ismert el. Németország a Nemzetközi Bíróság Statútumának⁶ és az ENSZ Alapokmányának⁷ a

⁶ A Nemzetközi Bíróság Statútuma 41. cikk (1) bekezdése (1956. évi I. tv): A Bíróságnak, ha úgy véli, hogy a körülmények ezt megkívánják, jogában áll megjelölni azokat az ideiglenes rendszabályokat, amelyek alkalmazása szükséges bármelyik fél jogainak biztosítása céljából. A végleges határozat meghozataláig a javasolt rendszabályokról a feleket és a Biztonsági Tanácsot haladéktalanul értesíteni kell.

szelleméből vezette le a kötelező jelleget. Az USA pedig arra hivatkozott, hogy a német fél a kivégzés előtti utolsó pillanatban fordult a bíróság elé, és azzal az alapvető eljárási elveket sértené meg a Nemzetközi Bíróság, ha kötelező erejű intézkedést hozott volna, valamint kifejtette, hogy sem a Statútum, sem az Alapokmány hivatkozott szakaszainak szövegezése nem támasztja alá az intézkedés kötelező erejét.

A bíróság először tüzetesen megvizsgálta a Statútum 41. cikkének (1) bekezdését mindkét hivatalos nyelven (angol és francia), de a nyelvtani értelmezéssel nem ért célt, mert nem tekinthető egyértelműen azonosnak a két szöveg a kötelező erő tekintetében, ezért a szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi Egyezményt hívta segítségül, amely szerint a hivatalos szövegek közötti ellentét a jogalkotó célja szerinti értelmezéssel⁸ oldható föl. Ennek alapján pedig kötelezőnek kell tekinteni az ilyen jellegű intézkedéseket. Az Alapokmány 94. cikke vonatkozásában pedig leszögezte, hogy a megszüvegezésben azért használták a „rendszerabályok” kifejezést, mert az nem kizárólag az ítéletekre vonatkozik, hanem minden, a NB által hozott döntésre, ennél fogva ezeket is kötelező erejűnek kell tekinteni.

(6) Az USA kötelezettsége a nemzeti jog módosítására

Németország olyan garanciát szeretett volna kapni, ami biztosítja őt arról, hogy a jövőben nem fordulhat elő hasonló eset német állampolgárokkal. A bíróság véleménye szerint ez a kérés nagyobb tartalommal bír, mint az USA bocsánatkérése, ugyanis speciális intézkedések megtételét igényli. A jelen esetben nem a belső jogi szabálynak a léte (az eljárási késedelem, hiba doktrínája) volt a jogsértés oka, hanem a körülmények és a doktrína együtthatása vezetett idáig. A NB mindenesetre úgy határozott, hogy az USA ígértét a további jogsértések megakadályozására el kell fogadni, mint elegendő biztosítékot, és az országra bízni, hogy megvalósassa az ennek megvalósításához szükséges eszközöket.

Az ítélet rendelkező részéből

- Az USA megsértette az 1963. évi Bécsi Egyezmény 36. cikkének 1. bekezdését azzal, hogy nem értesítette közvetlenül a letartóztatásuk után a LaGrand testvéreket az egyezményben foglalt jogaikról, és azzal, hogy ezáltal megfosztotta Németországot attól a lehetőségtől, hogy gyakorolja az Egyezményből fakadó jogait. (14/1 szavazattal)
- Az USA megsértette az 1963. évi Bécsi Egyezmény 36. cikkelyének 2. bekezdését, amikor belső jogi szabályokra hivatkozva nem adott arra lehetőséget, hogy a konzulátussal való kapcsolatfelvétel után az eljárást és az ítéletet felülvizsgálják. (14/1 szavazattal)
- Az USA megsértette a Nemzetközi Bíróság ideiglenes intézkedésében foglaltakat, mikor kivégezte Walter LaGrandot. (13/2 szavazattal)
- Németországnak el kell fogadnia általános biztosítékként az USA kötelezettségvállalását, miszerint a jövőben előforduló hasonló esetek kiküszöbölése végett speciális szabályokat vezet be azért, hogy az 1963. évi Bécsi Egyezmény 1. bekezdésének (b) pontjában foglalt kötelezettségének eleget tudjon tenni. (egyhangúlag elfogadva)
- Miután az USA német állampolgárokat súlyos büntetéssel sújtott anélkül, hogy az 1963. évi Bécsi Egyezményben foglalt jogait biztosította volna, a jövőben az USA-nak kötelessége,

⁷ ENSZ Alapokmány 94. cikk (1956. évi I. tv.): Az Egyesült Nemzetek mindegyik tagja kötelezi magát, hogy minden olyan jogvitában, amelyben félként szerepelt, alkalmazkodni fog a Nemzetközi Bíróság határozatához.

Ha valamely jogvitában szereplő egyik fél a Bíróság által hozott ítéletből folyó kötelezettségének nem tesz eleget, a másik fél a Biztonsági Tanácshoz fordulhat, amely ha szükségesnek tartja, ajánlásokat tehet, vagy határozatokat hozhat az ítélet végrehajtása céljából foganatosítandó rendszerabályok felől.

⁸ 1969. évi Bécsi egyezmény 31. cikk

hogy a maga által választott eszközökkel biztosítsa az ítéletek felülvizsgálatának lehetőségét a Bécsi Egyezményben foglalt jogok fényében. (14/1 szavazattal)

X.6. A 2000. ÁPRILIS 11-I LETARTÓZTATÁSI PARANCS ÜGYE (Kongói Demokratikus Köztársaság v. Belgium)

Az ügy jelentősége

Ez az ügy elsősorban az univerzális joghatóság, a diplomáciai mentesség kérdését, illetve a diplomáciai védettséggel rendelkező személyek sérthetlenségét helyezte középpontba, amellyel kapcsolatosan a Nemzetközi Bíróság számos lényeges megállapítást tett.

Tényállás

A Kongói Demokratikus Köztársaság 2000 októberében nyújtott be keresetet Belgium ellen, miután 12 belgiumi lakos (közülük 5 volt belga állampolgár) bírósághoz fordult, aminek következményeként 2000. április 11-én a belga elsőfokú bíróság vizsgálóbírája nemzetközi letartóztatási parancsot adott ki Abdulaye Yerodia Ndombasi, akkori kongói külügyminiszter ellen. A külügyminisztert azzal gyanúsították, hogy az 1949-es Genfi Egyezményt és annak jegyzőkönyveit súlyosan megsértette valamint más, emberiség elleni bűncselekményeket is elkövetett. A letartóztatási parancs alapján Yerodia 1998 augusztusában számos, a fajgyűlöltre buzdító beszédet tartott, amely Belgiumban büntetendőnek számít. Belgiumban létezik két törvény, amely a Genfi Egyezmény illetve jegyzőkönyveinek a megsértését valamint az emberi jogok súlyos megsértését büntetni rendeli, ilyen esetekben a belga bíróságnak a joghatósága fennáll, bárhol is kövessék el ezeket a cselekményeket. Ezzel tehát univerzális joghatóságot teremt magának, hiszen a cselekményeket nem belga területen követték el, a cselekményekkel megvádolt külügyminiszter sem belga és nem is tartózkodott belga területen, továbbá az áldozatok között sem voltak belgák. Mindazonáltal a belga jogszabályok rendelkezései szerint, maga a mentesség, ami az adott személy hivatali minőségéhez kapcsolódik, önmagában még nem akadályozza meg a belga törvények alkalmazhatóságát. Belgium a letartóztatási parancsot 2000 nyarán eljuttatta a Kongói Demokratikus Köztársaságnak és ezzel egyidejűleg az Interpolnak⁹ is, amely – belga kérésre – ún. „vörös jegyzéket”¹⁰ adott ki 2001 szeptemberében. Közben 2000 novemberében Yerodiát oktatásügyi miniszterré nevezték ki, azonban 2001 áprilisától már semmiféle közjogi tisztséget sem viselt.

Az ügy kronológiája

- 2000. április 11.: a belga elsőfokú bíróság vizsgálóbírája elrendeli a kongói külügyminiszter letartóztatását, akit azzal vádolnak, hogy 1998-ban súlyos emberiség elleni, valamint a Genfi Egyezményt és annak jegyzőkönyveit sértő

⁹ International Criminal Police Organization

¹⁰ Az Interpol különböző fokozatú értesítéseket bocsáthat ki. A vörös azt jelzi, hogy körözik világszerte, és nemcsak a letartóztatásra, hanem a kiadatásra is vonatkozik. Két fajtája van: letartóztatási parancs alapján adják ki, hogy az eljárást le lehessen folytatni (jelen eset) vagy egy adott bíróság döntése alapján ítéletet kell végrehajtani.

bűncselekményeket követett el azáltal, hogy különböző, fajgyűlöltre buzdító beszédeket tartott.

- 2000 nyara: a letartóztatási parancs eljut a kongói hatóságokhoz és az Interpol is értesítik.
- 2000. október 17.: Kongói Demokratikus Köztársaság keresetet nyújt be a Nemzetközi Bírósághoz és ezzel együtt a Bíróság Statútuma alapján ideiglenes intézkedések kibocsátását kéri.
- 2000. november: Yerodiát oktatásügyi miniszterre nevezik ki.
- 2001. április: Yerodia hivatali minősége megszűnik.
- 2001. szeptember: az Interpol „vörös jegyzéket” bocsát ki.

A felek álláspontja

A Kongói Demokratikus Köztársaság a beadványában arra hivatkozott, hogy Belgium a saját magának tulajdonított univerzális joghatóság révén megsértette azt az ENSZ Alapokmányban foglalt alapelvet, miszerint „A Szervezet (ENSZ) valamennyi tag szuverén egyenlőségének elvén alapszik.” (2. cikk 1. bekezdés) Továbbá arra, hogy Belgium egy másik állam (Kongói Demokratikus Köztársaság) területére is kiterjesztette joghatóságát, azaz Belgium a szuverenitás alapelvét is megsértette, mivel megszegte a szuverén állam külügyminiszterének diplomáciai mentességére vonatkozó szabályokat.

A Kongói Demokratikus Köztársaság a következők megállapítását kérte a Bíróságtól:

- Belgium a letartóztatási parancs kibocsátásával a Kongói Demokratikus Köztársaság vonatkozásában megszegte a külügyminiszterekre vonatkozó sérthetlenség valamint büntetőjogi mentesség kapcsán kialakult szokásjogi szabályokat (l. 1961. évi, a diplomáciai kapcsolatokról szóló Bécsi Egyezmény 32. cikke; 1963. évi, konzuli kapcsolatokra vonatkozó Bécsi Egyezmény; és az 1969. évi, az állami küldöttségek jogi helyzetére vonatkozó New York-i Egyezmény.)
- Állapítson meg a Bíróság megfelelő elégtételt, illetőleg kártérítést a Kongói Demokratikus Köztársaságnak okozott erkölcsi károkért.
- A letartóztatási parancs, mivel kibocsátására a nemzetközi jogba ütköző módon került sor, nem hajtható végre, Belgiumban sem.
- A bíróság hívja fel Belgiumot, hogy vonja vissza a letartóztatási parancsot.

A Kongói Demokratikus Köztársaság a kérések benyújtásával egy időben ideiglenes intézkedések kibocsátását kezdeményezte (amelyet a Bíróság elutasított).

A fentiekkel szemben, Belgium kérte a kereset elutasítását, mert a Bíróságnak nincs joghatósága az ügy elbírálására és/vagy a keresetet nem elfogadható, a következők szerint. Úgy vélte, azáltal, hogy a külügyminiszter nem viselt többé tisztséget, ez véget vet minden vitának, és a kongói kereset elveszti relevanciáját. A kereset azért sem elfogadható, mivel a körülmények alapvetően megváltoztak, illetve a belga jog alapján nem használtak ki minden jogorvoslati lehetőséget, ami a külügyminisztert megillette volna. Végül pedig a "non ultra petita" szabályra hivatkoztak (a bíró ne lépje túl a felek kérelmének határait).

A Nemzetközi Bíróság megállapításai

(1) A jogvita fennállásának kérdése

Belgium nem tagadta, hogy jogvita állt fenn közte és a Kongói Demokratikus Köztársaság között, de úgy vélték, ez relevanciáját veszítette, mivel Yerodia többé semmilyen tisztséget sem visel. Mivel nincs jogvita, a Bíróságnak sincs joghatósága elbírálni az ügyet. A Bíróság ezt elutasította, és megállapította, hogy a jogvita¹¹ fennáll. A joghatóság kérdése akkor dől el, amikor a keresetet benyújtják a Bírósághoz. Mivel a Bíróság megállapította a joghatóságát¹², ezért az továbbra is fennáll, tekintet nélkül az utóbb bekövetkezett eseményekre.

(2) A hivatali tisztség megszűnésének következményei

Belgium kérelme szerint mivel Yerodia nem visel hivatali tisztséget, és az ügy elveszítette relevanciáját, a Bíróság nem foglalkozhat az ügy érdemi kérdéseivel. A Bíróság úgy találta, hogy Yerodia pozíciójában bekövetkezett változások nem vetnek véget a jogvitának, és nem fosztják meg a keresetet az érdemi vizsgálat lehetőségétől.

(3) A körülmények lényeges megváltozásának kérdése

A körülmények lényeges megváltozása folytán a Bíróságnak nincs joghatósága és/ vagy a kereset nem elfogadható. Belgium ezt azzal indokolta, az eljárás lefolytatása ellentétes lenne a jogbiztonság követelményével. A Bíróság megállapította, hogy a jogvita jellege nem változott olyan mértékben, ami a jogbiztonságot veszélyeztetné, így ezt a kifogást is elutasította.

(4) A belső jogorvoslati lehetőségek kimerítése

Belgium további érve az volt, hogy az ügyben felmerült a kongói állam részéről diplomáciai védelem kérdése, de jelen esetben nem merítették ki a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket. Belgium elismerte, hogy eleinte a Kongói Demokratikus Köztársaságnak közvetlen jogi érdekeltsége volt az ügyben, de mielőtt a körülmények megváltoztak (Yerodia nem viselt tisztséget, ezáltal egyszerű kongói állampolgárrá vált), már nem a közjogi tisztséget ellátó személyt megillető mentességről, hanem az állam állampolgárával kapcsolatban gyakorolható a diplomáciai védelemről beszélhetünk a volt külügyminiszterrel kapcsolatban.

A Bíróság végül úgy döntött, hogy bár valóban bekövetkezett a fent említett változás a volt külügyminiszter körülményeiben, magán a jogvita jellegén ez nem változtatott. A tény az, hogy a letartóztatási parancsot egy olyan személlyel szemben adták ki, aki akkor külügyminiszter volt, a kérdés az, hogy ez mennyire sérti a Kongói Demokratikus Köztársaság jogait. Tehát Kongó nem a saját állampolgára védelmében lépett fel, így Belgium sem kérheti a belső jogorvoslati lehetőségek kimerítését.

(5) A Bíróság keresethez kötöttségének kérdése

A *non ultra petita* szabály lényege, hogy miközben a Bíróság dönt eléje tárt kérdésekben, tartózkodnia kell olyan kérdések megválaszolásától, amelyeket a beadvány nem tartalmaz. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a Bíróság nem mutathat rá bizonyos alapvető szempontokra a jogi érvelésben. A Bíróság tehát ennek alapján elutasította Belgium

¹¹ Ebben az esetben ugyanis a jogvita minden fogalmi eleme adott: két fél között az egyetértés hiánya a jog vagy a tények tekintetében illetve jogi nézetek, érdekek ütközése, amelyben az egyik fél állítását a másik pozitív módon cáfolja.

¹² Belgium 1958-ban, a Kongói Demokratikus Köztársaság pedig 1989-ben írta alá a nyilatkozatot a kötelező joghatóság elismeréséről, és egyik sem fűzött hozzá fenntartást.

kifogásait, és úgy vélte, van joghatósága, hogy az ügyet elbírálja. Megállapította továbbá, hogy a kongói beadványban foglaltak nem veszítették el jogi relevanciájukat, így a keresetet elfogadhatja, és az ügyet érdemben is elbírálhatja.

(6) A diplomáciai mentesség kérdése

A Kongói Demokratikus Köztársaság szerint külügyminiszterét megilleti a sérthetlenséghez való jog illetve a büntetőjogi mentesség, még hozzá kivétel és tekintet nélkül arra, hogy az adott cselekményt milyen minőségében követte el. Tehát nem lehet eljárni ellene, amíg hivatalban van. Ennek az a célja, hogy így a miniszter akadályoktól mentesen, szabadon láthassa el feladatát. Belgium fenntartotta azt az álláspontját, miszerint a mentesség csak azon tettekhez vonatkozik, amelyeket hivatali tevékenységük alatt követtek el. Ez alapján Yerodia nem élvezett mentességet, amikor az állítólagos cselekményeket, amelyekkel megvádolták, elkövette. Így Belgium a letartóztatási parancsot is úgy értékelte, hogy az maga Yerodia személye ellen irányul.

A Bíróság szerint az 1961. évi diplomáciai kapcsolatokról szóló, valamint az 1963. évi konzuli kapcsolatokról szóló Bécsi Egyezmények¹³ alapján a külügyminisztereket (az állam- és kormányfőkkel együtt) megilleti a polgári és büntető joghatóság alóli mentesség, mivel a szokásjog alapján ezt azért biztosítják, hogy hivatali tevékenységét akadályok nélkül végezhesse. A külügyminiszter tehát sérthetlenséget és teljeskörű büntetőjogi mentességet élvez. Mindazonáltal nem tehető különbség a tettei között aszerint, hogy melyeket követte el hivatalos minőségben és melyeket magánemberként vagy aszerint, hogy mit követett el a hivatalba lépése előtt illetve alatt.

A Bíróság maga is megvizsgálta az államok gyakorlatát, (pl. Egyesült Királyság és Franciaország), és arra jutott, hogy nem alakult ki szokásjog a külügyminiszterekre vonatkozó büntetőjogi mentesség és sérthetlenség alóli kivétellel kapcsolatban olyan esetben, ahol a külügyminisztert háborús bűnök, illetve emberiség elleni bűnök elkövetésével vádolják.

A Bíróság vizsgálta ezt az univerzális joghatóság vonatkozásában is. Ennek lényege, hogy az emberiség (nemzetközi közösség) alapvető érdekeit sértő cselekmények esetén bármely állam eljárhat a büntetőjogi felelősségrevonás ügyében, ilyenkor ugyanis ez az állam úgy lép fel, mint nemzetközi közösség képviselője. A Bíróság ezzel kapcsolatban elemezte a különböző nemzetközi büntető törvényszékek működését is, és megállapította, hogy kialakult gyakorlatból még nem vonható le az a következtetés, hogy kialakult volna valamiféle szokásjog a joghatóság alóli mentesség kivételeire vonatkozóan.

A Bíróság azt is megjegyezte, hogy önmagában a joghatóság megállapítása nem jelenti, hogy a joghatóság mindenre kiterjed és ne létezne diplomáciai mentesség. Ugyanakkor a diplomáciai mentesség hiánya sem egyenlő azzal, hogy a joghatóság automatikusan kiterjedne rá. A büntetőjogi joghatóság kiterjesztése nem érinti a diplomáciai mentességet.

Maga a Bíróság is hangsúlyozta, a büntetőjogi mentesség nem jelent büntetlenséget és nem képezi akadályát a büntető eljárásnak ha:

- saját hazájukban ezek a személyek nem élveznek ilyen mentességet

¹³ Ezeknek a felek részesei, később hivatkoztak az 1969-es az állami küldöttségek jogi helyzetére vonatkozó New York-i Egyezményre is, azonban ennek a felek nem részesei.

- a saját országa dönthet úgy, hogy a diplomáciai mentességről lemond
- ha az illető többé már nem visel külügyminiszteri tisztséget
- ha a Nemzetközi Büntetőbíróság vagy törvényszék előtt kívánják felelősségre vonni.

(7) A szuverén egyenlőség megsértésének kérdése

Mindezek után a Bíróságnak el kellett döntenie, hogy Belgium valóban megsértette-e az államok közötti szuverén egyenlőség alapelvét.

Belgium tagadta, hogy megsértette volna a Kongói Demokratikus Köztársaság szuverenitását, és vitatta, hogy sérül a büntetőjogi mentesség, ha egy harmadik államban tartóztatják le a volt külügyminisztert, bár ez esetben szerintük bármilyen ilyen jellegű jogsértésért közvetlenül az a harmadik állam és nem Belgium felelős.

A Bíróság úgy találta, hogy a letartóztatási parancs természete és célja valóban olyan, amely a kongói külügyminiszter diplomáciai mentességét megsértette, ezáltal a Kongói Demokratikus Köztársaság irányában is jogsértést valósított meg. A Bíróság azt is kihangsúlyozta, hogy Belgium maga is elismerte, hogy a nemzetközi letartóztatási parancs kibocsátásának célja az volt, hogy legális jogalapot teremtsen a kongói külügyminiszter letartóztatásához.

(8) Az elégtétel kérdésköre: a letartóztatási parancs sorsa

Belgium szerint a letartóztatási parancsot nem kell visszavonni, mivel az nem sérti a szóban forgó diplomáciai mentességet. A Bíróság a döntésekor a *Chorzów-ügyre*¹⁴ támaszkodott. Az itt kimondottak alapján a kártérítésnek olyannak kell lennie, amely képes arra, hogy helyreállítsa az eredeti helyzetet, már amennyiben ez lehetséges. A letartóztatási parancs jogellenes, így Belgiumnak hatályon kívül kell helyeznie azt.

Az ítélet rendelkező részéből

- elutasította Belgiumnak a Bíróság joghatóságával és a kereset elfogadhatóságával kapcsolatos kifogásait, és úgy találta, joga van érdemben megvizsgálni a keresetet;
- megállapította, hogy a kongói kereset megalapozott, és azt, hogy Belgium nem tartotta tiszteletben Yerodia büntetőjogi mentességét illetve sérthetlenségét;
- felhívta Belgiumot, hogy helyezze hatályon kívül a letartóztatási parancsot.

¹⁴ Állandó Nemzetközi Bíróság, 1929.